

Skillnader mellan länsstyrelser – takhöjd för häst

*Differences between county administrative boards
- ceiling height for horse*

Gabriella Mårtensson

Skara 2014

Etologi och djurskyddsprogrammet

Foto: Mårtensson, 2014.

Studentarbete
Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Nr. 544

Student report
Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Animal Environment and Health

No. 544

ISSN 1652-280X

**Skillnader mellan länsstyrelser
– takhöjd för häst**

*Differences between county administrative boards
- ceiling height for horse*

Gabriella Mårtensson

Studentarbete 544, Skara 2014

**G2E, 15 hp, Etologi och djurskyddsprogrammet, självständigt arbete i biologi,
kurskod EX0520**

Handledare: Johan Loberg, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa, SLU, Box 234,
532 23 Skara.

Examinator: Jenny Yngvesson, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa, SLU, Box
234, 532 23 Skara.

Nyckelord: häst, takhöjd, mindre avvikelser, länsstyrelser.

Serie: Studentarbete/Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och
hälsa, nr. 544, ISSN 1652-280X

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Box 234, 532 23 SKARA

E-post: hmh@slu.se, **Hemsida:** www.slu.se/husdjurmiljohalsa

I denna serie publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5-30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

Innehållsförteckning

1. Abstract.....	4
2. Inledning.....	5
2.1. Bakgrund.....	5
2.2. Syfte och frågeställning	8
3. Material och metod.....	9
3.1. Studiens utformning.....	9
3.2. Avgränsningar.....	9
4. Resultat.....	10
4.1. Antal förelägganden och förbud	10
4.2. Storlek på avvikelse	11
4.3. Länsstyrelsernas förhållningssätt.....	12
4.4. Överprövning	13
4.4.1. Förvaltningsrätten.....	13
4.4.2. Kammarrätten	14
5. Diskussion	15
5.1. Metoddiskussion	15
5.2. Sakdiskussion.....	16
6. Slutsatser.....	23
7. Populärvetenskaplig sammanfattning.....	24
8. Tack	25
9. Referenser.....	26
10. Bilagor	29
10.1. Bilaga 1. Frågorna som ställdes till länsstyrelserna.....	29
10.2. Bilaga 2. Sammanfattning av länsstyrelsernas beslut.....	30
10.3. Bilaga 3. Sammanfattning av domar i förvaltningsrätten	34
10.4. Bilaga 4. Sammanfattning av domar i kammarrätten	37

1. Abstract

To ensure that animals are treated well and kept in environments fitted for them, Sweden has animal welfare legislation. One of the requirements in the legislation is that horses are kept in spaces that has a ceiling height that measures at least 1,5 * the height at the withers of the horse, but always a minimum of 2,2 m. But a minor derivation can be accepted from these measurements if certain criteria are fulfilled. If the ceiling height is too low the ventilation in the stable can be negatively affected. It can also affect the posture of the horse and may increase the risk of the horse being injured. Horses are prey animals that flee in situations of potential danger. If a horse perceives danger in a stable they may hit the ceiling when trying to flee, if the ceiling height is too low. The horse can also hit the ceiling when swinging its' head. The competent authorities that control animal welfare in Sweden on regional level are the county administrative boards. As control authorities they perform controls on animal housings. If the housing does not meet up with the legislation standards the county administrative boards can issue injunctions to the responsible person. If this person does not agree with the injunctions it can be appealed.

In this study the aim was to investigate if there were any differences between the different county administrative boards, regarding number of issued injunctions and sizes of deviations in the injunctions, concerning ceiling height in horse stables. Another aim was to investigate the outcome when the injunctions were appealed. The results of this study show that the numbers of issued injunctions differ between the county administrative boards. The size of deviations in the injunctions also differed, between 5,5 cm and 62 cm. There are also differences in policies, towards ceiling height for horses and minor deviation, between the different county administrative boards. Both regarding to how big an acceptable deviation can be and from which required measurements the county administrative boards consider that they can accept deviation from (2,2 m or 1,5 * height at the withers). More over the results show that the county administrative boards' injunctions held well when appealed. The reasons to why the number of injunctions and sizes of deviations differ between the county administrative boards are discussed. Possible solutions to coordinate the county administrative boards' policies are also given. The same legislation applies to all counties of Sweden and the horses in all counties have the same need for sufficient ceiling height. It is therefore important that all the county administrative boards have similar policies. Future research is needed to investigate how horses are being affected by a low ceiling and how the county administrative boards differ in other areas that can affect the animal welfare in Sweden.

2. Inledning

2.1. Bakgrund

I Sverige hålls idag många hästar i stall. År 2010 uppskattade Jordbruksverket att det fanns cirka 362 700 st hästar i Sverige (Enhäll *et al.*, 2012). När hästar hålls av människan är det hon som har ansvaret för hästarna. Människan är därför skyldig att hålla hästarna så att deras naturliga beteende tillgodoses (Zeeb, 1997). Det har dock diskuterats om hästarnas stallmiljö är tillräckligt god. Till exempel menar Rose-Meierhöfer med medarbetare (2010) att inhysningen av hästar oftast inte tillgodoser deras naturliga behov. Häststall ska bland annat vara säkra för hästarna samt förse dem med tillräckligt med utrymme och frisk luft (Zeeb, 1997). För att säkerhetsställa en god djurmiljö finns det djurskyddslagstiftning.

Den grundläggande djurskyddslagstiftningen anges i djurskyddslagen (1988:534). Enligt 2 § djurskyddslagen skall djur bland annat ”skyddas mot onödigt lidande”. Utrymmen där djur hålls ska ge ”tillräckligt utrymme och skydd” (3 § djurskyddslagen). Djur skall även enligt 4 § djurskyddslagen ”hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt”. I djurskyddsförordningen (1988:539) specificeras de krav som anges i djurskyddslagen. Enligt 1 b § djurskyddsförordningen (1988:539) skall utrymmena där djur förvaras vara tillräckliga för att de ska kunna röra sig obehindrat. Det framgår även i 4 § djurskyddsförordningen att ”Jordbruksverket får meddela föreskrifter om storleken på och utformningen i övrigt av stall, andra förvaringsutrymmen för djur”. Detaljerad lagstiftning om hästhållning finns i Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2007:6) om hästhållning; saknr L101. Enligt 3 kap. 5 § L101, ska takhöjden i utrymmen där hästar hålls eller tillfälligt binds vara minst 1,5 * mankhöjden, dock minst 2,2 m. I djurskyddsmyndighetens föreskriftsmotiv (4/2007), framgår det att tillräcklig takhöjd till häst är viktigt för att ventilationen ska fungera väl, för att hästen ska kunna stå i normal ställning och för att taket inte ska utgöra en skaderisk. Det har dock diskuterats av till exempel Johansson & Rosén Rhodiner (2011) om huruvida denna föreskrift är väl utformad. Det har även diskuterats av till exempel Claar (2012) om att syftet med föreskriften möjligtvis kan uppfyllas på andra vis.

En låg takhöjd diskuteras kunna utgöra en skaderisk för hästar då de är flyktdjur. Som flyktdjur reagerar hästar vanligtvis vid potentiella faror genom att fly eller undvika situationen (Christensen *et al.*, 2008). Hästar kan även reagera vid oväntade stimuli genom att kasta med huvudet och stegra (Noble *et al.*, 2013). Detta kan leda till att hästar som blir skrämda slår i taket, om det är för lågt. Trots att hästar har domesticerats under lång tid har hästens förfäders naturliga beteende inte selekterats bort (Henderson, 2007). Ett av de beteenden, som har utvecklats under evolutionen, är att snabbt fly vid potentiell fara (Henderson, 2007). Även Christensen med medarbetare (2008) menar att hästen har kvar samma typ av beteende som dess förfäder men att tröskeln innan hästen blir rädd har höjts. Även om tröskeln har höjts menar samma författare att reaktionen vid rädsla kan innebära fara för hästen till exempel om hästens utrymme är begränsat. Även Noble med medarbetare (2013) menar att hästens reaktion på oväntade stimuli kan orsaka skador. Bevis på hästar som har skadat sig på en låg takhöjd är dock svårt att finna. Sarenbo & Striwing (2011) har dock, genom att tillfråga veterinärer, påvisat att hästar har skadat sig på för låg takhöjd. Att en lägre takhöjd än kravet i föreskrifterna skulle påverka hästens normala ställning råder det delade meningar om. Till exempel fann Claar (2012) i ett examensarbete inget stöd för att en lägre takhöjd skulle påverka hästens normala

kroppsställning. Vidare menar Claar (2012) att hästarna i studien upplevdes som obekymrade avseende den låga takhöjden. I examensarbetet studerade man tre hästar med mankhöjd 159, 168 och 174 cm i en takhöjd på 200 samt 250 cm.

Ventilation är viktigt i häststall för att förorenad luft ska ventileras ut från stallet och frisk luft in i stallet (Pettersson & Green, 2007; Wilken, 2008). Luft som behövs ventileras ut är luft som är för varm, fuktig, innehåller mycket gödselgaser eller koldioxid (Pettersson & Green, 2007). Det är viktigt för hästars hälsa att luftkvaliteten är god (Fleming *et al.*, 2008). Foder och strö kan vara en stor riskfaktor för luftvägssjukdomar (Séguin *et al.*, 2010). Även gaser i stallmiljön kan vara farligt för hästarna (Kwiatkowska-Stenzel *et al.*, 2014). Det kan förekomma många olika sorters farliga gaser i stall men många av dem är svåra att upptäcka, vissa gaser kan till exempel vara luktfria (Kwiatkowska-Stenzel *et al.*, 2014). Kwiatkowska-Stenzel med medarbetare (2014) fann även i en studie att olika gaser påvisades i olika koncentration beroende på var i stallet de uppmättes och vilken tid på dygnet. Ventilation är således mycket viktigt. För att ventilationen ska fungera väl behövs tillräcklig takhöjd (djurskyddsmyndighetens föreskriftsmotiv, 4/2007) Det finns dock åsikter som menar att god ventilation kan åstadkommas på andra sätt än med en hög takhöjd (Claar, 2012).

I flertalet studier förändrar man skötselrutiner för att minska partiklar som kan orsaka sjukdom hos häst. Till exempel blötlade man höet i en studie av Clements & Pirie (2007b) och minskade på så vis koncentrationen av findamm i hästens andningsområde. Man kan även minska koncentrationen findamm genom att byta strö från halm till spån och foder från hö till hösilage (Clements & Pirie, 2007a). Det går således att argumentera för att man genom skötseln kan minska behovet av ventilation. Det är dock viktigt att ta i beaktning att det inte bara är ventilationen som ska vara god i ett stall. I en studie fann Fleming med medarbetare (2008) att koncentrationen av partiklar i luften i ett häststall minskade om man använde träspån eller pelleterad halm istället för halm. Fleming med medarbetare (2008) menar därför att det kan vara bättre att använda pelleterad halm eller träspån som strö i häststall istället för halm. Däremot fann Werhahn med medarbetare (2010) i en studie att hästar ligger ned längre tid på en ströbädd av halm jämfört med pelleterad halm. I samma studie fann de även att hästarna sysselsatte sig med ströet både längre perioder och oftare om ströet bestod av halm jämfört med pelleterad halm eller träspån. Werhahn med medarbetare (2010) menar att sysselsättning är en viktig funktion av ströet och konkluderar därför att halm är ett bättre strö till hästar om man ser till deras beteende. Även om man har en god skötsel och hållning behövs det någon form av ventilation. Dock menar till exempel Ventorp & Michanek (2011) att en hög takhöjd inte är tillräckligt för att ventilationen ska vara god. Vidare menar de att en hög takhöjd är en av flera faktorer som bidrar till en större luftvolym i stallet, vilket kan verka som en ”buffert” mot luftföroreningar. Luftvolymen påverkas dock av fler faktorer än takhöjden. Det går således att argumentera för att det inte är nödvändigt med en hög takhöjd för ventilationens funktion. Trots det menar Ventorp & Michanek (2011) att en höjd på minst 2 gånger mankhöjden är önskvärt då det är fördelaktigt för såväl lufthygien, klimat som ventilation.

I Sverige är länsstyrelserna de myndigheter som har ansvaret för kontroll av djurskyddet. För att kunna styra, samordna och följa upp djurskyddskontrollerna bättre flyttades kontrollerna från kommunerna till länsstyrelserna den 1 januari 2009 (Jordbruksverket 2008-10). Det är Jordbruksverket som har ansvar för att länsstyrelserna är samordnade och att likrikta deras bedömningar.

För att kunna kontrollera om kraven på takhöjd följs krävs det korrekt mätning av såväl mankhöjden som takhöjden. Enligt 3 kap. 5 § L101 skall takhöjden mätas ”från den nivå hästen står på till takkonstruktionens eller annan byggnadsdetaljs lägsta nivå”. Detta innebär att det aktuella måttet bland annat påverkas av hur hög den aktuella ströbädden är och eventuella bjälkar. Bedömningen om takhöjden är tillräcklig påverkas även av vilken häst det är som står i det aktuella utrymmet och dess mankhöjd.

Hästar hålls ofta i gamla byggnader och relativt små utrymmen (Raabymagle & Ladewig, 2006). Takhöjden kan därför ofta vara under lagstiftningsnivå. Att förändra takhöjden kan vara mycket omständligt och kostsamt. Dessa faktorer tillsammans med diskussionen om att syftet med takhöjdsföreskriften kan uppnås på annat sätt har medfört att länsstyrelser godtar avvikelser från föreskriften. Mindre avvikelse från måtten i föreskrifterna i L101 kan godtas i befintliga stallar enligt 3 kap. 2 §, L101 om följande kriterier uppfylls:

- ”1. djurmiljön i stallet som helhet är mycket god,
2. konsekvenserna av måttavvikelsen bedöms endast ha ringa påverkan på hästen avseende den funktion som måttföreskriften syftar till,
3. måttavvikelsen innebär inte någon ökad risk för skador, stress eller ohälsa hos hästarna, samt
4. måttavvikelsen innebär inte att tillsynen och skötseln av hästarna försvåras.”

Det framgår i föreskriftsmotivet (4/2007) att bedömning av mindre avvikelser har varit mycket omdiskuterat och upplevts som svårtillämpat. För att kunna godta en avvikelse krävs det bedömning av det aktuella fallet. Om en avvikelse inte kan godtas kan länsstyrelserna i vissa fall behöva meddela förelägganden eller förbud, enligt 26 § djurskyddslagen, för att lagstiftningskrav ska följas. Om en person har blivit tilldelad ett beslut (till exempel föreläggande eller förbud) kan personen överklaga detta beslut. I första instans sker överprövningen i förvaltningsrätten vid vidare överprövning sker det i kammarrätten och slutligen till högsta förvaltningsdomstolen.

Bedömning av takhöjd för häst och mindre avvikelse är således komplex. Det går att anta att behoven hos hästar som hålls i de olika länen är mycket lika. Det är även samma djurskyddslagstiftning som gäller i hela landet. Djurskyddet för hästar borde vara detsamma oavsett vilket län de hålls i. Det finns mot denna bakgrund anledning att utreda om länsstyrelserna förhåller sig olika till mindre avvikelse i takhöjd för häst. Det är även av intresse att undersöka vad som skiljer olika länsstyrelser utfärdade förelägganden och förbud, angående takhöjd för häst, åt och hur väl dessa beslut håller vid överprövning.

2.2. Syfte och frågeställning

Syftet med arbetet är att utreda om och i sådana fall vad som skiljer de olika länsstyrelserna åt vad det gäller föreläggande och förbud angående takhöjd för häst. Vidare är syftet att undersöka hur väl länsstyrelsernas förelägganden och förbud, angående takhöjd för häst, hållit vid överprövning.

- Skiljer sig antalet utfärdade föreläggande och förbud, angående takhöjd för häst, mellan de olika länsstyrelserna?
- Hur stora var avvikelserna, i takhöjd, när de olika länsstyrelserna valde att förelägga?
- Skiljer sig förhållningssättet till mindre avvikelse, angående takhöjd för häst, mellan de olika länsstyrelserna?
- Har länsstyrelserna egna vägledningar, riktlinjer eller policy angående bedömning av takhöjd för häst och mindre avvikelse?
- Hur väl håller de olika länsstyrelsernas förelägganden och förbud, angående takhöjd för häst, vid överprövning?

3. Material och metod

3.1. Studiens utformning

Studien utfördes som en experimentell studie. Antal förelägganden och förbud som utfärdats, enligt 26 § djurskyddslagen, från år 2011- 2013 angående takhöjd för häst samlades in från samtliga 21 länsstyrelser. Detta gjordes för att kunna konstatera hur många förelägganden och förbud de olika länsstyrelserna har utfärdat. När antalet beslut samlats in begärdes de ut för närmare granskning. Samtliga länsstyrelser tillfrågades även om de hade någon egen policy eller vägledning angående bedömning av takhöjd för häst och mindre avvikelser. Det gjordes även en genomgång av de domar som utfärdats i förvaltningsrätten och kammarrätten under åren 2011- 2013 angående takhöjd för häst. Domarna inhämtades genom sökning på ”takhöjd häst” i rättsdatabasen JPdjurnet. Materialet från studien sammanställdes deskriptivt.

3.2. Avgränsningar

Enligt 3 kap. 2 § L101 kan mindre avvikelser godtas från samtliga mått i föreskriften. Denna studie avgränsades till mindre avvikelser gällande takhöjd för häst. Detta då takhöjd är ett intressant och omdiskuterat ämne. Takhöjden är även det mått i föreskriften som kan anses vara mest komplicerat att förändra. Denna studie avgränsades även till förelägganden och förbud då uppmätta värden inte alltid framgår i kontrollrapporterna. Avgränsningen till åren 2011- 2013 berodde på att det är de senaste avslutade åren samt att tre år gav en tillräcklig men inte för stor mängd material att granska. Domar som berört takhöjden men inte angått ett föreläggande eller förbud har exkluderats från studien. Detta då de olika delarna av resultatet ska kunna jämföras med varandra.

4. Resultat

4.1. Antal förelägganden och förbud

Antal utfärdade förelägganden och förbud erhöles inte från Hallands, Uppsalas och Västra Götalands länsstyrelser. Västerbottens länsstyrelse svarade inte heller på hur många förelägganden som har gjorts under perioden, utan gjorde en uppskattning på cirka tre per år. Resultaten från hur många beslut som utfärdats av respektive länsstyrelse finns redovisade i tabell 1. De fyra länsstyrelser som har meddelat flest förelägganden enligt denna studie är Skåne, Stockholm, Jönköping och Gävleborg (Tab. 1). I Skåne och Stockholm arbetar det fler djurskyddshandläggare än i Jönköping och Gävleborg (Tab. 1) vilket innebär att Jönköping och Gävleborg är de länsstyrelser som har utfärdat flest förelägganden per djurskyddshandläggare. Medan Skåne och Stockholm är de länsstyrelser som har utfärdat flest antal förelägganden enligt denna studie.

Tabell 1.

Antalet förelägganden samt förbud som respektive länsstyrelse har utfärdat, angående takhöjd för häst, under åren 2011- 2013 samt det totala antalet under de tre åren. Tabellen visar om länsstyrelsen har en egen policy, riktlinje eller vägledning vid bedömning av takhöjd för häst och mindre avvikelse. I kolumnen Djurskyddshandläggare visas antalet årsarbetstjänster som arbetar som djurskyddshandläggare inom respektive länsstyrelse.

Länsstyrelse	2011	2012	2013	totalt	policy	Djurskyddshandläggare
Blekinge (K)	0	0	0	0	Nej	3
Dalarna (W)	1	1	1	3	Nej	5,8
Gotland (I)	0	0	1	1	Nej	2,8
Gävleborg (X)	2	0	8	10	Nej	ca 7
Halland (N)					Nej	10
Jämtland (Z)	0	0	0	0	Nej	3,5- 4,1
Jönköping (F)	6	2	3	11	Nej	6
Kalmar (H)	1	1	2	4	Nej	6,9
Kronoberg (G)	0	1	0	1	Nej	3,7
Norrbottnen (BD)	0	1	2	3	Nej	ca.7
Skåne (M)	5	7	1	13	Nej	21
Stockholm (AB)	9	4	1	14	Nej	18,1
Södermanland (D)	0	0	0	0	Nej	5,46- 6,4
Uppsala (C)					Nej	7
Värmland (S)	1	2	1	4	Ja	7,5
Västerbotten (AC)	3*	3*	3*	9*	Nej	8
Västernorrland (Y)	1	0	1	2	ja	4
Västmanland (U)	0	0	2	2	Nej	5,5
Västra Götaland (O)					Ja	27,7
Örebro (T)	1	0	1	2	Nej	6-7
Östergötland (E)	1	1	1	3	Nej	7

* = Uppskattade antal

4.2. Storlek på avvikelse

På grund av administrativa problem gick det föreläggande som Västernorrlands länsstyrelse utfärdade 2011 inte att erhålla till denna studie. Inga förelägganden från Hallands, Västra Götalands, Uppsalas och Västerbottens länsstyrelser har heller mottagits till studien.

23 st förelägganden och förbud innehöll varken mått på mank- eller takhöjd (1 st från Gotland, 3 st från Kalmar, 1 st från Kronoberg, 1 st från Örebro, 3 st från Värmland, 1 st från Norrbotten, 4 st från Skåne, 3 st från Stockholm, 5 st från Jönköping, 1 st från Gävleborg). 20 st förelägganden och förbud innehöll endast måttet på takhöjden och inget mått på mankhöjd, eller enbart typ av häst (1 st från Dalarna, 1 st från Värmland, 1 st från Norrbotten, 1 st från Västernorrland, 3 st från Skåne, 4 st från Stockholm, 3 st från Jönköping och 6 st från Gävleborg). Måttavvikelse som har framkommit, i förelägganden och förbud från länsstyrelserna, finns redovisade i tabell 2.

Den länsstyrelse som förelagt störst avvikelse är Stockholms länsstyrelse (Tab. 2). Den länsstyrelse som förelagt minst avvikelse, både som enda punkt och bland andra, är Skåne (Tab. 2). I samtliga förelägganden utfärdade av länsstyrelserna i Kalmar, Gotland, Kronoberg, Örebro och Stockholm hade fler brister än takhöjden uppmärksamats.

Tabell 2.

Måttavvikelse i takhöjd för häst, under åren 2011-2013, som framgått i beslut enligt 26 § från de olika länsstyrelserna. Endast information från beslut där en faktisk siffra på avvikelsen framgått är med i tabellen. Under kolumnen "Avvikelse bl.a. takhöjd" anges de måttavvikelse som framgått i beslut där även andra brister uppmärksamats. I kolumnen "Avvikelse endast takhöjd" anges måttavvikelse som framgått i beslut där takhöjden varit den enda uppmärksamade bristen. Om flera avvikelse i takhöjden har förekommit i samma beslut, har endast den största avvikelsen redovisats i denna tabell.

Länsstyrelse	Avvikelse bl.a. takhöjd	Avvikelse endast takhöjd
Dalarna (W)		28 cm
Gävleborg (X)	42,5 cm, 60 cm	
Jönköping (F)	58,5 cm, 27,5 cm	
Norrbotten (BD)		23 cm
Skåne (M)	20 cm, 17,5 cm, 30 cm, 5,5 cm (utan strö),	20,5 cm
Stockholm (AB)	62 cm, 37,5 cm, 40 cm, 12,5 cm, 14,5 cm, 23 cm	
Västmanland (U)	35,5 cm	
Örebro (T)	34 cm	
Östergötland (E)	25 cm, 17 cm	58 cm

I två förelägganden framkommer hur stor avvikelse som länsstyrelsen har godtagit. Västmanland godtog en avvikelse på 28 cm som mest i ett stall med snedtak, där det förbjöds att hålla hästar över 1,07 m. Dalarna villkorade ett tillstånd enligt 16 § djurskyddslagen att endast hålla hästar så att avvikelsen blev som mest 7 cm.

I flera förelägganden framgår det att tillräcklig takhöjd är viktig för ventilationen, för att hästen ska kunna ha en normal kroppsställning och för att hästen inte ska slå i taket och skada sig. I flera av Stockholms förelägganden nämns att hästar riskerar att slå huvudet i taket om de till exempel blir irriterade på flugor.

4.3. Länsstyrelsernas förhållningsätt

Länsstyrelserna i Västra Götaland, Värmland och Västernorrland uppger i denna studie att de har en egen policy, vägledning eller riktlinjer, när det kommer till bedömning av takhöjd för häst och mindre avvikelse.

Västra Götalands bedömningsvägledning syftar bland annat till att stödja djurskyddshandläggarna i vad som kan anses vara mindre avvikelse och hur det ska handläggas. I vägledningen ges en genomgång till varför takhöjden är viktig och vad som bör tas hänsyn till vid bedömningen. En avvikelse på upp till 15 cm anges i vägledningen vara en mindre avvikelse och kan därför godtas om kriterierna i 3 kap. 2 § L101 är uppfyllda. Det framgår dock att även avvikelser över 15 cm kan anses vara mindre avvikelser i vissa fall men att det då borde diskuteras med aktuell gruppchef.

I Värmlands länsstyrelses riktlinjer framgår att besättningen måste vara fin för att en avvikelse ska kunna godtas. Vidare framgår det att en avvikelse på 5-10 % kan godtas men måttet på 10 % är inom parantes. Om hästen har en mankhöjd som understiger 1,46 m är det godtagbart med en takhöjd på 1,5 gånger mankhöjden. Länsstyrelsen i Värmland har även en tjänsteanteckning skriven av Karin Gullbring där hon antecknar ett telefonsamtal med Göran Åkerström från Jordbruksverket. I anteckningen framgår att Göran ansåg att det vid en god djurmiljö skulle kunna godtas en avvikelse på 6-7 %. Vidare framgår det att en avvikelse på upp till 10 % skulle kunna godtas för små hästar. Även en avvikelse från 2,20 m skulle kunna godtas för shetlandspionyer om takhöjden uppmättes till 1,5 gånger mankhöjden. I anteckning framgår det även att man bör göra skillnad på olika hästraser då de har olika resning. Till exempel menar Göran att Frieser har hög resning medans Quarter har låg resning vilket innebär att det kan godtas en större avvikelse för Quarter-hästar jämfört med Frieser-hästar.

Västernorrlands länsstyrelse uppger att de endast i undantagsfall godtar en takhöjd under 2,2 m. För en sådan avvikelse krävs att det endast hålls små hästar i utrymmet samt att ventilationen är bevisligen god. I fall där det hålls stora hästar kan en avvikelse på maximalt 20 cm godtas.

Flertalet länsstyrelser uppger att de inte har någon egen vägledning eller policy vid bedömning av takhöjd för häst (Tab. 1), dock uppger flera av de länsstyrelserna att de har kontinuerliga möten där de diskuterar aktuella fall med kollegor.

Genom personlig kommunikation med länsstyrelserna framkom förhållningssättet till föreskrifterna om takhöjd och mindre avvikelse hos fler länsstyrelser. Jämtlands länsstyrelse uppger att de inte har någon egen policy men att de tidigare har använt 1,35 gånger mankhöjd som en godtagbar mindre avvikelse, men detta var nu under diskussion. Norrbottens länsstyrelse uppger att de i vissa fall använder yttranden från Jordbruksverket som rekommendationer. Västerbottens länsstyrelse uppger vid samtal att de inte brukar tolerera mindre avvikelser. Men att mindre avvikelse skulle kunna tolereras vid hållning av hästar av mindre typ (till exempel shetlandspionny). Gävleborg uppger att de brukar diskutera takhöjder och mindre avvikelser, så att de är synkroniserade. De ber även Jordbruksverket om förtydligande i vissa fall. Vidare uppger Gävleborgs länsstyrelse att de uppmanar alla hästhållare med för låg takhöjd att söka dispens hos Jordbruksverket. Länsstyrelsen menar även att de inte kan medge mindre avvikelse från höjden 2,2 m utan bara från avvikelser från 1,5 gånger mankhöjden. Stockholms länsstyrelse uppgav att de

inte har någon policy men att de var ganska strikta vid bedömningen av avvikelser. Jönköpings länsstyrelse uppger i denna studie att de inte har befogenhet att upprätta egna riktlinjer. De bedömer därför takhöjd och mindre avvikelse utifrån lagstiftningen samt Jordbruksverkets vägledning.

4.4. Överprövning

4.4.1. Förvaltningsrätten

De länsstyrelser som vid en överprövning fått beslut upphäva är Skåne, Uppsala och Västra Götaland (Tab. 3). Antal överprövningar som gjorts, berörande de olika länsstyrelserna, finns redovisat i tabell 3.

Tabell 3.

Antalet förelägganden och förbud från länsstyrelserna, angående takhöjd för häst, som har överklagats. Tabellen visar även hur många av överklagningar som fått bifall (beslutet har upphävts) och hur många överklagningar som fått avslag (beslutet har fastställts).

Länsstyrelse	Antal överprövningar	Antal bifall	Antal avslag
Jönköping (F)	2	0	2
Norrbottnen (BD)	1	0	1
Skåne (M)	3	1	2
Stockholm (AB)	2	0	2
Uppsala (C)	2	1	1
Värmland (S)	1	0	1
Västmanland (U)	1	0	1
Västra Götaland (O)	10	3	7
Örebro (T)	1	0	1

Skälen för avslag har i de flesta fall varit att länsstyrelsen haft fog för sin bedömning. Andra eller ytterligare skäl för avslag har varit att avvikelsen inverkat för mycket på hästens naturliga beteende, att det inte varit en god djurmiljö, att det inte gått att säkerhetsställa en god djurhållning, att avvikelsen inte kunnat utgöra en mindre avvikelse, att hästhållaren varit medveten om bristen länge utan att åtgärda den och att det inte bara gällt för en period.

Skälen för bifall var att Uppsalas länsstyrelse inte hade viteslagt personerna som var förelagda enskilt. Det framgår enligt 3 § viteslagen (1985:206) att i fall där vite ”föreläggs flera personer gemensamt, skall ett särskilt belopp fastställas för var och en av dem.” Därför beslutade förvaltningsrätten att samtliga punkter som var förenade med vite (så som punkten om takhöjden) skulle upphävas. Skånes beslut upphävdes då de minst 30 cm som avvek i takhöjd godtogs som mindre avvikelse. Detta då det bedömdes att hästarna hade hållits i stallet nästan hela sina liv och var vana vid miljön. I övrigt bedömdes de vara välskötta och inte ha skadat sig på takhöjden (fallet överprövades vidare, se 4.4.2. Kammarrätten). Västra Götalands länsstyrelses beslut upphävdes då en avvikelse på 18 cm godtogs av förvaltningsrätten och där takhöjden avvek 38 cm skulle sluta brukas som häststall. I ett fall upphävdes beslutet då Västra Götalands länsstyrelse själva ansåg att punkten om takhöjden skulle upphävas. I ett annat fall gjorde hästhållaren sig av med den största hästen och därmed var taket inte längre för lågt, för de hästar som hölls där.

4.4.2. Kammarrätten

Länsstyrelsen i Skåne län har haft två beslut, angående takhöjd för häst, som överklagats i kammarrätten. I ena fallet hade Skåne förelagt bland annat takhöjden i en ligghall som var 1,8 m till häst med mankhöjden 1,41 m. Beslutet överklagades och i förvaltningsrätten fick överklagandet bifall angående takhöjden. Skälen till bifall var att det i ett uttalande av en veterinärmedicinsk doktor framgick att takhöjden varken påverkade hästarnas välbefinnande eller ökade skaderisken. Skånes länsstyrelse överklagade detta beslut. Länsstyrelsen anförde att den aktuella ligghallen byggdes 2009 och kunde därmed inte innefattas av 3 kap. 2 § L101 som begränsar godtagandet av mindre avvikelser till stall byggda före 1 augusti 2007. Kammarrätten bedömde i enlighet med länsstyrelsen att ligghallen inte var ett "befintligt stall" när den aktuella föreskriften trädde i kraft och kunde därmed inte innefattas av föreskriften angående mindre avvikelser. I det andra fallet hade länsstyrelsen förelagt en person som hade minst 30 cm för lågt i tak. Förvaltningsrätten biföll överklagandet och godtog därmed takhöjden som mindre avvikelse. Länsstyrelsen överklagade denna dom och fick bifall i kammarrätten. Här framgick att en avvikelse på 30 cm inte kunde utgöra en mindre avvikelse vilket innebar att länsstyrelsen hade haft fog för föreläggandet.

Ett förbud utfärdat av Stockholms länsstyrelse har blivit överprövat. Länsstyrelsen hade förbjudit hästhållning i ett stall bland annat på grund av att takhöjden var 1,95 m och mankhöjden 1,55 m. I förvaltningsrätten upphävdes föreläggandet då det bedömdes att djurhållningen var god och takhöjden därmed utgjorde en mindre avvikelse. Länsstyrelsen överklagade domen till kammarrätten där överklagandet avslogs. Detta då förbudet inte hade föregåtts av föreläggande och var därmed en för ingripande åtgärd.

Länsstyrelsen i Hallands län har haft ett beslut, angående takhöjd för häst, som överklagats i kammarrätten. Länsstyrelsen avslog en persons ansökan för 16 § -tillstånd, då de bedömde att utrymmena inte uppfyllde kraven. Personen förelades även att åtgärda bristerna, varvid en brist var för låg takhöjd. Personen överklagade och anförde att stallet använts i 19 år och att det aldrig skett en olycka på grund av takhöjden. Vidare menade personen att takhöjden var 1,95-2,0 m tidigare, men efter att ströbäddarna mockats ut blev takhöjden 2,15-2,25 m. De största hästarna som hölls där var 1,57 och 1,59 m. Förvaltningsrätten bedömde att denna avvikelse inte kunde godtas som mindre avvikelse och att anläggningarna inte ansågs lämpliga för 16 § -tillstånd. I kammarrätten framkom bland annat att takhöjden från golvet uppmätts till 1,98-2,1 m (avvikelse på upp till 40,5 cm) och att Jordbruksverket avslagit ansökan om dispens för denna takhöjd (detta överklagades i förvaltningsrätten, mål nr. 682-11, men fick avslag). Kammarrätten biföll överklagandet vilket innebar att föreläggandet upphävdes och 16 § -tillstånd beviljades. Som skäl för bedömningen menade kammarrätten att hästarna bott i utrymmena en lång tid och därför var vana vid takhöjden samt att de aldrig skadat sig på takhöjden. Vidare menar kammarrätten att djurmiljön var god och att personen uppgett att denne så småningom skulle övergå till ponnyer i stallet.

5. Diskussion

5.1. Metoddiskussion

I denna studie har information hämtats från länsstyrelserna samt databasen JPDjurnet. Den felkälla som kan förekomma när information begärs från länsstyrelserna är dels att ställda frågor kan tolkas på olika sätt och dels att all information inte hittas av länsstyrelserna. Flertalet länsstyrelser kan inte söka elektroniskt bland utfärdade beslut utan har varit tvungna att manuellt gå igenom alla beslut för att finna dem som är aktuella för denna studie, varför risken finns att inte alla beslut har hittats. Även från de länsstyrelser som kan söka elektroniskt bland besluten kan vissa aktuella beslut ha fallit bort om de till exempel inte kommit med i den gjorda sökningen. Vilka sökord som länsstyrelsen använder för olika beslut etc. kan ha ändrats över tid, vilket även det kan orsaka att inte alla relevanta förelägganden hittats. Till exempel gick ett av länsstyrelsen Västernorrlands förelägganden inte att återfinna på grund av administrativa problem. En annan svaghet med denna metod är att det inte går att garantera att alla relevanta rättsfall ligger i databasen JPDjurnet. Till exempel upptäcktes att domen 4878-10 inte fanns med i rättsdatabasen utan fick begäras ut från kammarrätten. Det finns därför risk att även andra domar inte funnits i rättsdatabasen och därför inte ingått i studien. Frågorna som ställts till länsstyrelserna kan ha tolkats olika, frågorna har dessutom utvecklats efterhand och därför inte varit likadant utformade till alla länsstyrelser. Även om frågorna hade ställts på samma sätt till alla länsstyrelser finns det risk för tolkningsvariationer.

En begränsning i denna studie är att det i föreläggandena och domarna oftast inte framgår hur stora de avvikelser som länsstyrelserna har godtagit är. För att kunna se godtagna avvikelser skulle kontrollrapporter från samtliga kontroller på hästhållningar behöva granskas och jämföras med de verkliga förhållandena på kontrollobjekten. När det inte finns en avvikelse i takhöjden skrivs nämligen inte det aktuella takhöjds måttet in i kontrollrapporten. Det är inte heller säkert att länsstyrelsen antecknar aktuellt takmått om de finner att det föreligger en mindre avvikelse som kan godtas. Att granska de avvikelser som länsstyrelserna godtagit skulle därmed innebära mycket mer arbete, dels då det hade varit mer krävande för länsstyrelserna att ta fram informationen och dels då det hade varit mycket mer tidskrävande att gå igenom all information.

Om tak- och mankhöjd alltid hade angetts i föreläggandena hade det sagt mer om hur länsstyrelserna har gjort sina bedömningar. I de förelägganden som har begärts ut framgår måttavvikelsen endast i 22 stycken, i 23 stycken framgår varken mått på mankhöjd eller takhöjd och i 20 stycken framgår endast takhöjds måttet men inte måttet på mankhöjden. Det framgår i vissa fall vilken typ av häst som hållits, så som varmblod, D-ponny eller shetlandspanny. När endast typ av häst framgått har detta, i studien, räknats som att måttet på hästen inte har framgått. Detta då det inom olika typer av häst och raser kan skilja relativt mycket i mankhöjd. Att räkna på en ungefärligt mankhöjd skulle därför kunna ge ett felaktigt mått på hur stor avvikelsen var. I ett examensarbete av Johansson & Rosén Rhodiner (2011) undersöktes om det fanns någon skillnad i bedömningar mellan de olika länsstyrelserna. Studien var en enkätstudie och undersökte bland annat vad djurskyddsinspektörerna tittade på när de bedömde om en avvikelse på 10 cm i takhöjd kunde godtas eller ej. I studien drogs slutsatsen att länsstyrelserna tittade på olika saker innan de gjorde sin bedömning. Det borde dock poängteras att endast 16 personer av 205 st tillfrågade svarade på enkäten, personerna representerade sammanlagt åtta länsstyrelser. Det går inte heller att säkerhetsställa att enkätens utformning gav korrekta svar, eller att

djurskyddshandläggarna i reella fall inte tittade på, och vägde in, även andra faktorer än de angivna i enkäten. Det kan därför vara en fördel att inte göra en enkätstudie utan granska faktiska situationer som varit. Genom att begära ut besluten har en relativt stor svarsfrekvens uppnåtts i denna studie (endast tre länsstyrelser svarade ej på antalet beslut). Det är även till stor fördel att granska situationer som har varit (istället för hypotetiska situationer) då de faktiska bedömningarna framgår. Studien hade dock blivit starkare om aktuella mått framgått i fler beslut. Det var dock inte möjligt att komplettera studien med måtten på grund av tidsbrist.

Det har varit svårt att hitta relevant vetenskaplig litteratur till detta arbete. Detta beror på att ämnet är väldigt specifikt, vilket innebär att utbudet av relevant vetenskaplig information är mycket begränsat. Flertalet studier undersöker hur hästar påverkas av olika mått, dock inte av takmåtten.

5.2. Sakdiskussion

Att antalet utfärdade föreläggande och förbud skiljer mellan länsstyrelser kan bero på flertalet faktorer. Antalet djurskyddshandläggare i länet påverkar hur många föreläggande som kan utfärdas. Till exempel har Blekinges, Gotlands, Jämtlands och Kronobergs länsstyrelser utfärdat få förelägganden (0-2 st) men de har få djurskyddshandläggare (2,8-4,1 årsarbetskrafter). Antalet utfärdade föreläggande påverkas även av hur många hästhållare som åtar sig att vidta åtgärder vid ett för lågt tak, utfärdande av föreläggande är i sådana fall inte nödvändigt. Utöver dessa faktorer påverkas antalet av hur många hästar det hålls i länet. I Stockholms län uppskattades det 2010 finnas runt 45 200 st hästar, i Skåne ca 52 400 st och i Gävleborg och Jönköping runt 14 800 st respektive 14 800 st (Jordbruksverket JO 24 SM 1101). De länsstyrelser som angivit att de inte utfärdat några föreläggande angående takhöjd för häst är Blekinge, Jämtland och Södermanland. Antalet hästar uppskattades i Blekinge och Jämtland, år 2010, till 11 300 st respektive 8 400 st (Jordbruksverket JO 24 SM 1101). Antalet hästar i Jämtlands län har så högt medelfel att ingen siffra har redovisats. Då det är oklart hur många hästar som finns i länen är det svårt att veta om antalet hästar påverkat antalet utfärdade föreläggande. Det verkar dock som om de länsstyrelser som utfärdat många respektive få förelägganden har relativt många respektive få hästar i länet.

I de flesta förelägganden och förbud framgår inte storleken på avvikelsen. Beslutet blir tydligare om storleken på avvikelsen framgår, vidare underlättar det vid en eventuell uppföljande kontroll eller när ärendet överprövas. I 22 st av föreläggandena och förbuden framkom den aktuella måttavvikelsen, avvikelserna var mellan 5,5 till 62 cm. Endast i fyra av fallen, där måttavvikelse framgick, angick beslutet endast brister i takhöjden. Det betyder att det i 18 st av fallen förekom andra brister utöver takhöjden. Detta kan tyda på att länsstyrelserna i relativt stor utsträckning godtar avvikelser om andra brister inte förekommer. Det kan även tyda på att hästhållningar med för låg takhöjd oftast har fler brister. Det är intressant att skilja på om fler brister än takhöjden förelagts eller ej, då det i sådana fall är troligt att kriterierna i 3 kap. 2 § L101 inte är uppfyllda. Det är alltså mer troligt att avvikelsen är med i föreläggandet på grund av måttet och inte då en avvikelse inte kan godtas, om det är den enda bristen som uppmärksammas. Det kan i sådana fall vara fråga om avvikelsen kan ses som mindre eller inte. Den minsta avvikelsen som förelades, utan andra brister, var 20,5 cm av Skånes länsstyrelse. En avvikelse på 20,5 cm kan alltså ha bedömts vara för stor för att vara ”mindre avvikelse”.

Länsstyrelsernas förhållningssätt, till takhöjd för häst och mindre avvikelser, kan påverka både antalet förelägganden som utfärdas och hur stora avvikelser som inte godtas. I denna studie uppger tre länsstyrelser att de har egen policy, vägledning eller riktlinjer för bedömning av takhöjd för häst och mindre avvikelser. Utöver detta uppger Jämtlands länsstyrelse att de tidigare bedömt 1,35 gånger mankhöjd som mindre avvikelser. En häst med mankhöjden 1,7 m ska enligt föreskrifterna ha en takhöjd på 2,55 m. Om man antar att omständigheterna uppfyller kriterierna i 3 kap. 2 § L101 och ser till länsstyrelsernas egna vägledningar/riktlinjer skulle Västra Götalands länsstyrelse kunna godta en takhöjd på 2,4 m till denna häst, Värmlands länsstyrelse skulle kunna godta en takhöjd på 2,3 m som lägst, Västernorrlands länsstyrelse skulle som lägst kunna godta en takhöjd på 2,35 m. Om man ser till Jämtlands länsstyrelses tidigare riktlinje skulle de kunna godta en takhöjd på 2,3 m. Det skulle således, utifrån vägledningarna/riktlinjerna godtas olika stora avvikelser beroende på vilket län hästen hölls i. Det bör dock noteras att dessa mått endast är vägledande och verkar som riktlinjer. I alla fall görs en bedömning av det aktuella fallet av hur stor avvikelse som kan godtas. Att det i de olika vägledningarna står olika mått visar dock att förhållningssättet till mindre avvikelser skiljer mellan länsstyrelserna. Detta kan göra att länsstyrelserna inte verkar likriktat. Lagstiftningen är den samma i alla län och bör därför följas likartat i alla län. Att flera länsstyrelser har upprättat egna vägledningar/riktlinjer tyder på att det finns behov av förtydligande av föreskrifterna och hur de ska användas. Trots att vissa länsstyrelser har upprättat egna vägledningar uppger Jönköpings länsstyrelse att de inte har befogenheter att upprätta egna riktlinjer. Detta tyder på att det inte bara skiljer mellan länsstyrelsernas förhållningssätt, utan även mellan vilka befogenheter de tror att de har. I 59 § djurskyddsförordningen framgår det att "länsstyrelserna är behöriga myndigheter att utöva offentlig kontroll", det vill säga att länsstyrelserna får göra djurskyddskontroller. I djurskyddsförordningen görs det dock ingen skillnad på de olika länsstyrelserna, vilket innebär att samtliga länsstyrelser har samma befogenheter när det gäller djurskyddskontroller och därmed samma befogenheter när det gäller upprättandet av egna riktlinjer.

Det skiljer även mellan länsstyrelserna huruvida de anser att de kan godta mindre avvikelser från minimikravet 2,2 m eller inte. Värmlands länsstyrelse kan, enligt sin riktlinje, godta avvikelser under 2,2 m om takhöjden är 1,5 gånger mankhöjden. I en förvaltningsrättsdom (mål nr. 12375-12) framgår att länsstyrelsen i Halland godtog en takhöjd på 2,07 m till mankhöjden 1,18 m. Detta är alltså en avvikelse från minimikravet 2,2 m men inte från minimikravet på minst 1,5 gånger mankhöjd. I Västernorrlands riktlinjer framgår att det endast i undantagsfall kan godtas en takhöjd under 2,2 m, det krävs då bland annat att det endast hålls små hästar i utrymmet. Gävleborgs länsstyrelse uppger, i denna studie, att de inte kan godta avvikelser från kravet 2,2 m. I Västra Götalands vägledning framgår inget om att avvikelser inte skulle kunna godtas från 2,2 m. Förhållningssättet till avvikelser under 2,2 m skiljer alltså mellan länsstyrelser. Då föreskriften om mindre avvikelser 3 kap. 2 § L101 innefattar "föreskrivna mått" borde rimligtvis en avvikelse kunna godtas både från 1,5 gånger mankhöjden och minimikravet på 2,2 m.

Förhållningssätten till takhöjd för häst och mindre avvikelser skiljer alltså mellan länsstyrelser. Då samma djurskyddslagstiftning gäller i hela landet och då det går att anta att hästar i hela landet har samma behov av djurskydd, borde förhållningssätten till takhöjd och mindre avvikelser vara snarlika mellan de olika länsstyrelserna. Jordbruksverket ska samordna och ge länsstyrelserna råd vid behov (24 a § djurskyddslagen). Det kan vara

nödvändigt att Jordbruksverket gör ett förtydligande av föreskrifterna angående takhöjd för häst och mindre avvikelse, till exempel genom vägledning. På så vis skulle länsstyrelserna kunna få mer lika förhållningssätt, och verkar mer samordnat. Ett förtydligande skulle innebära en djurskyddsmässig förbättring. Detta då det skulle kunna innebära att djurskyddskontrollerna och kraven som länsstyrelserna ställer, på takhöjd och mindre avvikelse, blir mer likartade.

Ett förtydligande av Jordbruksverket bör inte utgöras av en siffra på hur stor en avvikelse kan vara. Detta då risken finns att en siffra i sådana fall ersätter de mått som anges i 3 kap. 5 § L101. Då många faktorer påverkar hur stor inverkan takhöjden har på hästen kan det inte fastställas ett mått på hur stor en mindre avvikelse kan vara. En mindre avvikelse bör bedömas utifrån det aktuella fallet, men hur avvikelserna kan bedömas bör vara densamma över landet. I Jordbruksverkets förtydligande borde det framgå vilka mått som avvikelse kan godtas ifrån (2,2 m och 1,5 gånger mankhöjd) och vad som ska vägas in i bedömningen, för att kriterierna ska kunna uppfyllas. Till exempel bör det framgå att typ av häst bör vägas in i bedömningen. Typ av häst som hålls i utrymmet påverkar nämligen hur mycket hästen påverkas av takhöjden. Till exempel har olika raser olika resning (Gullbring, 2009-10-12). Det finns även "personlighetsskillnader" mellan olika hästraser (Lloyd *et al.*, 2008). Olika raser kan därmed bli skrämde olika lätt eller vara olika benägna att slänga med huvudet och därmed ha större risk för att skada sig på ett lågt tak. Det bör även vägas in vilket temperament de aktuella hästarna har. Hur en häst reagerar i en viss situation påverkas nämligen starkt av hästens temperament (Lansade *et al.*, 2008a). När man arbetar med hästar är temperament en viktig faktor att ta hänsyn till (Lansade *et al.*, 2008b). Temperamentet kan alltså avgöra hur hästen reagerar i en viss situation och därför påverka skaderisken för hästen.

I dagsläget har Jordbruksverket en vägledning kallad "Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Bilaga Häst" (Dnr 31-2401/09), i punkten angående takhöjd framgår dock endast att takhöjd ska mätas och att mankhöjd ska kontrolleras genom mätning eller mätintyg. Godtagande av mindre avvikelse framgår i en annan punkt, men där nämns inte takhöjden eller vad som ska vägas in i bedömningen utöver kriterierna i 3 kap. 2 § L101. Denna vägledning är således inte särskilt givande. Jordbruksverket ska enligt 63 § djurskyddsförordningen ge vägledning till länsstyrelserna. Vägledningen bör dock, enligt mig, uppfylla ett syfte och inte enbart upprepa information från föreskrifterna. Syftet med vägledningen bör vara att likrikta djurskyddstillsynen i landet. I ett examensarbete fann Gabrielsson och Madsen (2005) att djurskyddstillsynen varierade mycket mellan de olika kommunerna. I ett examensarbete av Johansson och Rosén Rhodiner (2011) fann författarna att det skiljde mellan de olika länsstyrelserna, med avseende till bedömningar av mått i häststall. Kommunernas djurskyddsinspektörer ansåg, enligt Gabrielsson och Madsen (2005), att "lagar och föreskrifter" behövde göras mer lättförståliga och tydliga för att tolkningarna i landet skulle bli mer likvärdiga. Jag tror dock inte att den aktuella lagstiftningen borde förenklas, utan snarare förtydligas genom vägledningen. Enligt mig är föreskrifterna, angående takhöjd för häst och mindre avvikelse, väl utformade varför de inte behövs förändras. Det som behövs är snarare förtydligande och samordning via andra medel.

När djurskyddskontrollerna överfördes från kommunerna till länsstyrelsen uppgav Jordbruksverket att kontrollerna skulle bli "effektiva, likvärdiga och rättsäkra" (Jordbruksverket 2008-10). Statskontoret har gjort en utvärdering hur djurskyddskontrollerna har påverkats av att flytta från kommunerna till länsstyrelserna,

detta redovisades i rapporten Djurskyddskontrollens utveckling (2011:23). Det framgår av rapporten att flytten har medfört att kontrollverksamheten har utvecklats till det positiva men att det fortfarande finns brister. Till exempel föreslås att likvärdigheten i kontrollerna kan bli bättre, genom att Jordbruksverket ökar styrningen och samordningen av länsstyrelserna. Flera länsstyrelser uppger, i denna studie, att de under möten diskuterar aktuella fall. Det är troligt att de flesta diskuterar fall med sina kollegor för att kunna verka synkroniserat. Men om diskussionerna endast sker inom länsstyrelserna finns risken att de olika länsstyrelserna skiljer sig mer och mer från varandra. Gemensamt samordnande av länsstyrelserna och diskussion, dem emellan, kan därför vara fördelaktigt. Även i statskontorets rapport (2011:23) framgår att länsstyrelserna med fördel kan utbyta erfarenheter och lära sig av varandra.

Det fanns skillnader i hur de olika länsstyrelsernas beslut höll vid överprövning. Men även hur ofta beslut från de olika länsstyrelserna överklagades. 23 st förelägganden och förbud angående takhöjd för häst har överklagats i förvaltningsrätten mellan 2011-2013. Det är dock endast nio av länsstyrelserna som berörs av dessa överprövningar. Det är endast tre länsstyrelser som fått förelägganden och förbud, angående takhöjd för häst, upphäva vilket visar på att besluten håller väl vid överprövning. Då besluten håller så pass väl vid överprövning kan det finnas anledning att utreda om länsstyrelserna anmärker på avvikelser i takhöjd i för liten utsträckning. Om länsstyrelserna hade varit strängare i sina bedömningar om vad som kan accepteras som mindre avvikelse, och därmed förelagt fler och mindre avvikelser, hade troligen fler beslut blivit upphävda i domstolarna. Den länsstyrelse som har fått flest beslut upphävda, i denna studie, är Västra Götalands länsstyrelse men i samtliga fall har förhållandena i ärendena ändrats, i tiden mellan beslut och dom, så att en avvikelse har kunnat godtas. De ursprungliga bedömningarna kan alltså varit riktiga, men har omprövats efter att förhållandena ändrats. Av besluten som upphävdes var det endast ett beslut (Skånes länsstyrelses) som upphävdes då avvikelsen godtogs av förvaltningsrätten, trots att förhållandena var desamma som när beslutet togs. I detta fall har alltså länsstyrelsen gjort en bedömning som inte höll i förvaltningsrätten. Länsstyrelsen i Uppsala län har fått ett beslut upphävt utan att sakförhållandena ändrats. I detta fall rör det sig dock om ett felaktigt beslut, då länsstyrelsen viteslagt två personer gemensamt. Beslutet upphävdes utan att någon bedömning av djurhållningen gjordes. När ett sådant fel uppstår riskeras att dålig djurvälstånd fortgår längre än nödvändigt.

I kammarrätten har fyra förbud och förelägganden, angående takhöjd för häst, överprövats. Två av Skånes länsstyrelses beslut upphävdes i förvaltningsrätten, men länsstyrelsen överklagade och fick bifall i kammarrätten. Detta visar att länsstyrelsen gjorde rätt som inte accepterade förvaltningsrättens domar utan höll fast vid sina beslut. Det visar även att förvaltningsrätten och kammarrätten kan skilja sig åt i sina bedömningar om vad som kan godtas och inte. I ett av dessa fall bedömdes 30 cm vara en för stor avvikelse för att kunna godtas, i enlighet med förhållningssätten och storlek på avvikelserna som länsstyrelserna uppgett i denna studie. Även Stockholms länsstyrelse har överklagat en dom från förvaltningsrätten där länsstyrelsens beslut upphävts. I detta fall fick dock länsstyrelsen avslag då förbudet inte föregåtts av föreläggande. Formella fel orsakade därmed att det inte togs hänsyn till den aktuella djurhållningen. Ett beslut av Hallands länsstyrelse upphävdes i kammarrätten. Detta innebar att kammarrätten godtog en avvikelse på upp till 40,5 cm, vilket går emot länsstyrelsernas generella förhållningssätt till avvikelse. Det är även betydligt mer än vad länsstyrelserna och rätterna tidigare har bedömt som för mycket för att kunna vara mindre avvikelse. Det förekommer alltså skillnader i hur domstolarna i olika fall ställer sig mot mindre avvikelse. Ett av skälen till att de 40,5 cm godtogs var att

hästarna inte tidigare skadat sig på takhöjden, trots att de hållits i utrymmet länge. Detta är mycket intressant då vi har en förebyggande lagstiftning där skador inte ska ske för att åtgärder ska krävas. I en studie av Sarenbo & Striwing (2011) fann författarna att en godtagbar mindre avvikelse kunde vara från några centimeter till 42 centimeter, enligt domstolarnas bedömningar. Detta stämmer relativt väl överens med vad som framkommit i denna studie.

Resultatet av denna studie visar att beslut i vissa fall har upphävts på grund av formella fel i besluten. Detta är oroande då det i dessa fall kan kompromissas med djurskyddet. Framtida frågeställningar att undersöka, är i hur stor utsträckning länsstyrelsernas beslut upphävs på grund av formella fel i besluten. Det bör undersökas i hur stor utsträckning djurskyddet försummas på grund av juridiska eller administrativa fel. Hur trygga länsstyrelserna känner sig i denna fråga, är också en mycket viktig fråga. Dessa frågeställningar skulle kunna leda till information om vad orsaken till detta eventuella problem är. Denna information skulle sedan kunna leda till åtgärder som ökar såväl den säkerhet som länsstyrelserna känner inför sina arbetsuppgifter, som rättssäkerheten och djurskyddet.

Det finns många faktorer som påverkar hur stor inverkan en låg takhöjd har på hästen. Enligt Ventorp & Michanek (2001) går det att räkna ut hästars ungefärliga kroppsmått utifrån deras mankhöjd. Måtten kan dock variera och är baserade på varmblood. Enligt uträkningarna är en häst ca 1,3 gånger mankhöjden från hovarna till öronspetsarna när den står i normal kroppsställning (Ventorp & Michanek, 2001). Det är alltså troligt att en takhöjd under 1,3 gånger mankhöjden skulle påverka de flesta hästar negativt. Hästar mäter ca 1,65 gånger mankhöjden från hovarna till mulen, om de står på marken och sträcker upp huvudet så långt de kan (Ventorp & Michanek, 2001). En takhöjd under 1,65 gånger mankhöjden kan därför troligen påverka somliga hästar negativt. Om en häst stegrar mäter den ca 2 gånger mankhöjd i längd från marken till högsta punkt (Ventorp & Michanek, 2001). För att minimera risken att hästar ska skada sig på för låg takhöjd bör således takhöjden vara minst 2 gånger mankhöjden. För att hästen ska skada sig på en så hög takhöjd krävs att hästen hoppar upp i taket, vilket är osannolikt. I bästa fall ska hästar alltså hållas i utrymmen med betydligt högre takhöjd än 1,5 gånger mankhöjden. Länsstyrelserna bör därför vara restriktiva vid godtagande av mindre avvikelser.

Låg takhöjd kan orsaka svåra skador på häst. I en artikel av Appel med kollegor (1995) beskrivs att en häst dog på grund av att den slog i en takbjälke som var belägen ovanför en dörr. Hästen fick kraftiga skallfrakturer och slet av en muskel från skallen. Denna artikel är alltså ett starkt bevis på att för lågt belägna byggnadsdetaljer och takhöjd kan få förödande konsekvenser. I en förvaltningsrättsdom (mål nr. 18531-11) framgår att Stockholms länsstyrelse uppgett att hästar kan bryta nacken om de slår huvudet i ett lågt tak. Det finns dock åsikter om att skador i stall inte är särskilt vanligt. Till exempel menar Owen med medarbetare (2012) att endast 11 % av skador sker i stall, men att de flesta av dessa skador sker på hästens huvud eller ögon. En svaghet med denna studie är att det är en enkätstudie utsänd till hästhållare. Därför redovisas bara de skador som hästhållaren har uppmärksammat eller vill dela med sig av. En styrka med studien är dock att hästhållarna som svarade på enkäten var slumpmässigt valda och relativt många svarade (652 av 953), vilket gör chansen stor att resultatet speglar verkligheten. Även om skador på grund av takhöjd inte är vanligt kan de orsaka svåra skador. Vår djurskyddslagstiftning är förebyggande, detta innebär att hästar ska skyddas innan skador uppkommit. Varför en tillräcklig takhöjd ska vara en självklarhet i utrymmen där hästar hålls. Även detta tyder på

att länsstyrelserna borde vara restriktiva vid godtagandet av mindre avvikelser, varför fler förelägganden kan behöva utfärdas.

Takhöjden mäts från där hästen står till lägsta punkt i taket (3 kap. 5 § L101). Detta medför att höjden på underlaget påverkar takhöjden. Takhöjden i ett utrymme kan därför vara godtagbar med ett underlag, men inte med ett annat. Det är även troligt att ströbäddens djup kan variera över året, och därmed kan takhöjden vara tillräcklig vissa perioder men inte andra. Werhahn med medarbetare (2010) fann i en studie att hästar både var mer sysselsatta och låg ned mer på en ströbädd av halm, jämfört med pelleterad halm. De menade därför att halm är ett bättre underlag för hästar, med hänsyn till deras beteende. I denna studie användes det dock endast 5 cm djup av pelleterad halm medan djupet av halm inte framgick. Det är dock högst troligt att djupet var mer än 5 cm med tanke på att de i studien använde som mest 225 kg halm jämfört med 33 kg pelleterad halm. Resultatet av studien visar därför inte om det var skillnaden i material eller i djup som orsakade skillnaderna i beteende, vilket är en svaghet. Det är dock en styrka att de i studien använde djup som speglar djupen som faktiska hästhållare använder. Detta gör det tydligt att djupet kan påverka hästarna, det behövs dock vidare studier om detta. Det är troligt att hästar påverkas av djupet på underlaget och detta bör därför tas hänsyn till vid kontroll av takhöjd. Det borde även undersökas om det är bättre, för hästen, om underlaget är lite djupare eller om takhöjden är lite högre. Självklart är det viktigt med tillräckligt av båda, men i bedömning av mindre avvikelse kan det vara nödvändigt att väga in vad som är viktigast.

Hästens mankhöjd påverkar vilken takhöjd som behövs. Därför kan det förekomma viljor att få hästen att uppmätas till mindre än vad den är. Van de Pol & Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (2007) fann i en studie en signifikant minskning i mankhöjd efter sedering, varvid den största minskningen var 2,8 centimetrar. De sederade hästarna uppvisade dock kliniska tecken på sedering. Samma författare fann även tendenser men inte signifikanta resultat till minskning av mankhöjden vid svält från foder och vatten, efter träning och efter att ha burit tyngder. Även Kleijn & Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan (2009) fann tendenser, men inte signifikanta resultat, till minskning av mankhöjden genom att mäta ponnyer hemma istället för på tävling. Även om dessa minskningar inte var signifikanta kan mankhöjden kanske minskas på vissa individer eller om man använder flera metoder. Om man vid mätningen av en häst får ett resultat som är 5 cm lägre än vad hästen är, resulterar det i att takhöjden behöver vara 7,5 cm lägre (dock lägst 220 cm) än om mätningen hade varit korrekt. Felmätning av mankhöjd kan alltså påverka om en avvikelse godtas eller inte, varför korrekta mätningar är viktigt. Framtida forskning bör utreda om fusk vid mätning av hästar är vanligt förekommande och i hur stor utsträckning länsstyrelserna mäter mankhöjd samt takhöjd vid kontroll.

Genom denna studie har det framkommit att det finns skillnader mellan länsstyrelserna i flera avseenden. Skillnaderna i antal och storlek på avvikelserna kan bero på många faktorer. Det behöver inte nödvändigtvis vara resultat av att länsstyrelserna gör olika bedömningar. Däremot visar länsstyrelsernas olika förhållningssätt på skillnader mellan länsstyrelserna som inte borde förekomma. Denna information är ett värdefullt bidrag till att förbättra djurskyddet och djurskyddskontrollerna i Sverige. Resultatet går att använda som motivation till varför mer samordning behövs mellan länsstyrelserna. Resultatet visar även att ytterligare studier och undersökningar, inom ämnet, är nödvändigt. Denna studie undersökte endast en föreskrift och tillhörande möjlighet till avvikelse. Ändå fanns det flertalet skillnader mellan både länsstyrelser och domstolar. Därför bör framtida studier

undersöka hur länsstyrelserna skiljer sig i bedömning och förhållningssätt angående andra föreskrifter och andra djurslag. Om det skiljer i fler avseenden, än vad som upptäcktes i denna studie, mellan länsstyrelserna är det ett fenomen som bör behandlas. Djurskyddet bör ligga på samma nivå i hela landet varför samordnande åtgärder är välbehövliga. Även orsaken till varför det skiljer mellan länsstyrelserna borde undersökas för att rätt åtgärder ska kunna ges. Tänkbara åtgärder skulle kunna vara förtydliganden, vidareutbildningar och mer arbetskraft.

I denna studie uppmärksammas även att det finns en brist på vetenskaplig information om hur hästar påverkas både fysiskt, psykiskt och beteendemässigt av låg takhöjd. Framtida studier bör undersöka hur hästens naturliga kroppsställning, stallens ventilation och skaderisken för hästen påverkas av takhöjden. Sådana studier hade både kunnat motivera och förbättra de krav som lagstiftningen ställer på takhöjden. Detta hade kunnat öka hästarnas välmående och förbättra djurskyddet.

6. Slutsatser

Antalet utfärdade förelägganden och förbud, angående takhöjd för häst mellan 2011-2013, skiljer mellan de olika länsstyrelserna. Även storleken på avvikelserna i länsstyrelsernas förelägganden skiljer sig åt. Av måtten som framkommit i studien var avvikelserna i besluten mellan 5,5 cm och 62 cm.

Förhållningssätten till mindre avvikelse, angående takhöjd för häst, skiljer mellan länsstyrelser. Denna slutsats kan dras då länsstyrelsernas egna vägledningar och uttalanden skiljer sig åt. Både angående hur mycket som kan anses vara en mindre avvikelse och från vilka krav avvikelser kan godtas ifrån. Vissa länsstyrelser godtar avvikelser från minimikravet 2,2 m medan andra endast i undantagsfall eller inte alls godtar dem.

Utöver skillnaden i förhållningssätt till mindre avvikelse fanns det även skillnader i vilka befogenheter de olika länsstyrelserna anser sig ha angående utformandet av egna vägledningar. Tre länsstyrelser uppger att de har egna vägledningar, riktlinjer eller policy medan en länsstyrelse uppger att de inte har befogenheter att upprätta egna vägledningar.

Länsstyrelsernas beslut håller väl vid överprövning. Domstolarna godtar dock mindre avvikelser i olika utsträckning och av olika skäl.

Genom denna studie framgår att samordnande åtgärder för länsstyrelserna är nödvändiga samt att mer forskning behövs angående takhöjd för häst.

7. Populärvetenskaplig sammanfattning

I Sverige finns det runt 362 700 st hästar. För att säkerhetsställa en god djurmiljö, för bland annat dessa hästar, finns det djurskyddslagstiftning. Enligt svensk djurskyddslagstiftning ska utrymmen till hästar ha en takhöjd på 1,5 gånger mankhöjden, men lägst 2,2 m. Det är länsstyrelsernas arbete att kontrollera att detta efterföljs. Länsstyrelserna kan i vissa fall godta mindre avvikelser från takhöjdskravet, men endast om ett antal kriterier är uppfyllda. Dessa kriterier är bland annat att djurmiljön ska vara mycket god och att måttavvikelsen inte påverkar hästen negativt. En tillräcklig takhöjd är viktigt i häststall då en för låg takhöjd kan påverka hästens kroppsställning, ventilationen och skaderisken för hästen, på ett negativt sätt. Om en person håller hästar i utrymmen med för låg takhöjd kan länsstyrelsen förelägga denne om att åtgärda bristen eller förbjuda person att hålla hästarna i utrymmet. Denna person kan sedan överklaga föreläggandet eller förbudet, vilket leder till en överprövning av beslutet i domstol.

Syftet med denna studie var att utreda om och i sådana fall vad som skiljer de olika länsstyrelserna åt vad det gäller föreläggande och förbud angående takhöjd för häst. Till syftet hör också att undersöka hur väl länsstyrelsernas förelägganden och förbud, angående takhöjd för häst, hållit vid överprövning. Detta gjordes genom att granska de förelägganden och förbud som länsstyrelserna har utfärdat, angående takhöjd för häst, under åren 2011-2013. Även överklagade förelägganden och förbud granskades. Resultaten av studien visar att det skiljer mellan hur många förelägganden och förbud, angående takhöjd för häst, som länsstyrelserna har utfärdat samt hur stora avvikelserna i besluten var. Det skiljer även i vilka förhållningssätt länsstyrelserna har till takhöjd för häst och mindre avvikelse. Enligt länsstyrelsernas olika förhållningssätt skiljer det hur stor avvikelse som kan godtas, i grunden, men även från vilka mått avvikelser kan godtas. Det vill säga en del länsstyrelser godtar avvikelser från minimikravet 2,2 m medan andra endast i undantagsfall eller inte alls godtar sådana avvikelser. Vid överprövning håller länsstyrelsernas beslut väl. Dock godtar domstolarna mindre avvikelser i olika utsträckning och av olika anledningar. Det diskuteras i studien om vad orsaken till skillnaderna mellan länsstyrelserna kan vara men även vad som skulle kunna minska skillnaderna. En förtydligande vägledning från Jordbruksverket, som ansvarar för att samordna länsstyrelserna, skulle kunna hjälpa länsstyrelserna i sina bedömningar och resultera i att deras förhållningssätt till takhöjd och mindre avvikelser blir mer likartade. Länsstyrelserna skiljer sig åt när det gäller antal utfärdade förelägganden och förbud, storlek på avvikelserna i besluten och i förhållningssätten angående takhöjd för häst. Det är därför viktigt att Jordbruksverket blir bättre i sin samordning av länsstyrelserna för att öka djurskyddet.

8. Tack

Tack till alla länsstyrelserna för bidragande av information, jag vill särskilt tacka de länsstyrelser som inte har kunnat söka elektroniskt bland föreläggandena och således genomgått ett ytterst besvär för att hjälpa mig. Jag vill även tacka min handledare Johan Loberg för stöttning och hjälp genom hela arbetet.

9. Referenser

- Appel, G., Briese, A., Von Holleben, K., Von Mickwitz, G. & Von Wenzlawowicz, M. 1995. Fatal accident to a horse from a narrow transverse beam in the box door. *Deutsche Tierärztliche Wochenschrift*. 102, 233-234.
- Christensen, J.W., Malmkvist, J., Nielsen, B.L. & Keeling, L.J. 2008. Effects of a calm companion on fear reactions in naïve test horses. *Equine Veterinary Journal*. 40, 46-50.
- Claar, S. 2012. Påverkar takhöjden hästens normala kroppsställning?. Examensarbete på kandidatnivå, Sveriges lantbruksuniversitet, Flyinge/Strömsholm/Wången.
- Clements, J.M. & Pirie, R.S. 2007a. Respirable dust concentrations in equine stables. Part 1: Validation of equipment and effect of various management systems. *Research in Veterinary Science*. 83, 256-262.
- Clements, J.M. & Pirie, R.S. 2007b. Respirable dust concentrations in equine stables. Part 2: The benefits of soaking hay and optimising the environment in a neighbouring stable. *Research in Veterinary Science*. 83, 263-268.
- Djurskyddsförordning (1988:539).
- Djurskyddskontrollens utveckling. 2011:23. Statskontoret.
- Djurskyddslagen (1988:534).
- Djurskyddsmyndighetens föreskriftsmotiv 4/2007 angående Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2007:6) om hästhållning L101.
- Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2007:6) om hästhållning; saknr L101.
- Enhäll, J., Nordgren, M. & Kättström, H. 2012. Hästhållning i Sverige 2010. Rapport 2012:1, Jordbruksverket.
- Fleming, K., Hessel, E.F. & Van den Weghe, H.F.A. 2008. Generation of Airborne Particles from Different Bedding Materials Used for Horse Keeping. *Journal of Equine Veterinary Science*. 28, 408-418.
- Förvaltningsrättsdom mål nr. 12375-12.
- Förvaltningsrättsdom mål nr. 18531-11.
- Gabrielsson, M. & Madsen, K. 2005. Djurskydd, för paragrafernas eller djurens skull? Examensarbete. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.
- Gullbring, K. 2009-10-12. Samtal med Göran Åkerström, Jordbruksverket, ang takhöjd i häststall. Tjänsteanteckning. Värmlands länsstyrelse.

Henderson, A.J.Z. 2007. Don't fence me in: managing psychological well being for elite performance horses. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. 10, 309-329.

Johansson, J. & Rosén Rhodiner, L. 2011. Länsstyrelsens bedömningar – skiljer de angående mått i häststall?. Examensarbete, Högskolan i Halmstad, Halmstad.

Jordbruksverket, Avdelningen för djurskydd och hälsa. 2009-02-19. Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Bilaga Häst. Dnr 31-2401/09.

Jordbruksverket. 2008-10. Djurskyddskontrollen flyttar till länsstyrelsen. Artikel. nr. OVR161.

Jordbruksverket. 2011-01-20. Hästar och anläggningar med häst 2010. Statistiskt meddelande. JO 24 SM 1101.

Kleijn, W.M. & Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan, M.M. 2009. Measuring the height at the withers of ponies at a competition and at home using a laser device. *The Veterinary Journal*. 182, 193-197.

Kwiatkowska-Stenzel, A., Sowin´ska, J. & Witkowska, D. 2014. Analysis of Noxious Gas Pollution in Horse Stable Air. *Journal of Equine Veterinary Science*. 34, 249-256.

Lag (1985:206) om viten.

Lansade, L., Bouissou, M-F, Erhard, H.W. 2008a. Fearfulness in horses: A temperament trait stable across time and situations. *Applied Animal Behaviour Science*. 115, 182-200.

Lansade, L., Pichard, G. & Leconte, M. 2008b. Sensory sensitivities: Components of a horse's temperament dimension. *Applied Animal Behaviour Science*. 114, 534-553.

Lloyd, A.S., Martin, J.E., Bornett-Gauci, H.L.I. & Wilkinson, R.G. 2008. Horse personality: Variation between breeds. *Applied Animal Behaviour Science*. 112, 369-383.

Mårtensson, G. Fotografi. 2014.

Noble, G.K., Blackshaw, K.L., Cowling, A., Harris, P.A. & Sillence, M.N. 2013. An objective measure of reactive behavior in horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 144, 121-129.

Owen, K.R., Singer, E.R., Clegg, P.D., Ireland, J.L. & Pinchbeck, G.L. 2012. Identification of risk factors for traumatic injury in the general horse population of north-west England, Midlands and north Wales. *Equine Veterinary Journal*. 44, 143-148.

Pettersson, H. & Green, B. 2007. Håll hästen frisk. Åttonde utgåvan. Sid 86-97. Västerås, ICA bokförlag.

Raabymagle, P. & Ladewig, J. 2006. Lying Behavior in Horses in Relation to Box Size. *Journal of Equine Veterinary Science*. 26, 11-17.

Rose-Meierhöfer, S., Klaer, S., Ammon, C., Brunsch, R. & Hoffmann, G. 2010. Activity Behavior of Horses Housed in Different Open Barn Systems. *Journal of Equine Veterinary Science*. 30, 624-634.

Sarenbo, S. & Striwing, H. 2011. Offentlig kontroll - handlar det bara om centimetrar?. *Förvaltningsrättslig tidskrift*. 475-496.

Séguin, V., Lemauxviel-Lavenant, S., Garon, D., Bouchart, V., Gallard, Y., Blanchet, B., Diquelou, S., Personeni, E., Gauduchon, P. & Ourry, A. 2010. Effect of agricultural and environmental factors on the hay characteristics involved in equine respiratory disease. *Agriculture, Ecosystems and Environment*. 135, 206-215.

Van de Pol, C. & Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan, M.M. 2007. Measuring the height of ponies at the withers: Influence of day, water and feed withdrawal, weight-carrying, exercise and sedation. *The Veterinary Journal*. 174, 69-76.

Ventorp, M. & Michanek, P. 2001. Att bygga häststall – en idéhandbok. Andra utgåvan. Alnarp, SLU Förvaltningsavdelningen, Reproenheten.

Werhahn, H., Hessel, E.F., Bachhausen, I. & Van den Weghe, H.F.A. 2010. Effects of Different Bedding Materials on the Behavior of Horses Housed in Single Stalls. *Journal of Equine Veterinary Science*. 30, 425-431.

Wilken, U. Svenska Ridsportsförbundet. 2008. Bygga för häst enkla byggråd för stall – rihus – ridbana – hage. Sid 1-16. Lidköping, Strokrik Landströms.

Zeeb, K. 1997. Housing and training of horses according to their species-specific behavior. *Uchich Schnitzer Livestock Production Science*. 49, 181-189.

10. Bilagor

10.1. Bilaga 1. Frågorna som ställdes till länsstyrelserna

Observera att frågorna kan ha skiljt i formulering mellan länsstyrelserna.

1. Hur många förelägganden har ni på er länsstyrelse gjort angående takhöjd för häst under åren 2011, 2012 och 2013?
(Dessa förelägganden begärdes sedan vid samma eller annat tillfälle ut).
2. Jag skulle även vilja veta om ni har någon form av policy eller vägledning, utöver lagstiftningen och jordbruksverkets vägledning, när det kommer till bedömning av takhöjd för häst och vad som är en mindre avvikelse?
(om en sådan policy eller liknande fanns, begärdes även den ut).
3. Jag vill också veta hur många anställda djurskyddshandläggare ni har i ert län? Det vill säga antalet årsarbetstjänster som arbetar med djurskyddshandläggning.

10.2. Bilaga 2. Sammanfattning av länsstyrelsernas beslut

Länsstyrelsen Dalarna utfärdade 2011 ett föreläggande (282-3184-2010) till en privatperson som hade takhöjd på 2,0 m samt 2,15 m. Mankhöjden på hästarna framgår inte i föreläggandet vilket betyder att personen hade minst 20 respektive 5 cm för lågt tak. I slutet av 2012 fick en person med 16 § -tillstånd förbud (282-11295-2012) att hålla hästar med en mankhöjd över 1,54 m i sitt stall, i enlighet med personens 16 § -tillstånd. Takhöjden var 2,24 samt 2,27 m vilket medger en mankhöjd på 1,51 m. Det hade alltså redan godkänts en mindre avvikelse i 16 § -tillståndet. Personen höll vid tillfället hästar med en mankhöjd på 1,61- 1,70 m vilket är en avvikelse från föreskrifterna på 14,5 samt 28 cm. I slutet av 2013 fick samma person ett förbud med vite (282-10522-2013) på 50 000 kr då han inte följde föregående förbud.

Länsstyrelsen Gotland har 2013 utfärdat ett förbud (282-3640-2013) att hålla hästar i en byggnad. Bristerna berörde flertalet punkter varvid en var för låg takhöjd. Takhöjden och mankhöjden på hästarna framgår inte i förbudet. Kalmar har under perioden utfärdat tre förelägganden (282-68-2012, 282-2283-2013, 282-6441-2013) till privatpersoner samt ett (282-4925-2011) till en gymnasieskola. I samtliga förelägganden är det flertalet brister som har uppmärksamrats varvid en brist är för låg takhöjd. I ingen av föreläggandena framgår det hur hög takhöjden var samt hur hög mankhöjden var. Kronoberg utfärdade 2012 ett föreläggande (282-1973-12) till ett företag. Företaget hade vid flertalet tidigare tillfällen fått både kontroller och förelägganden. I detta föreläggande fanns flera brister varvid en för låg takhöjd på grund av en takbjälke. Det framgår dock inte hur låg takhöjden var eller hur hög hästen var.

Länsstyrelsen Västmanland utfärdade 2013 ett föreläggande (282-4526-13) samt ett förbud (282-3477-13). Förbudet begränsade en person att hålla hästar med en högre mankhöjd än shetlandsponny (max. 1,07 m) i sitt stall. I stallet hölls en häst med mankhöjd 92 cm med en takhöjd på 1,92 m som lägst. Taket var ett snedtak som alltså uppmättes till 28 cm för lågt på lägsta punkt. Länsstyrelsen i Västmanland godtog detta under gällande förutsättningar som en mindre avvikelse. Föreläggandet som länsstyrelsen utfärdade avsåg flera punkter varvid en gällde takhöjden. Takhöjden var 2,27 m och mankhöjden var 1,75 m. Detta innebär att taket var 35,5 cm för lågt, vilket bedömdes inte kunna vara en mindre avvikelse.

Länsstyrelsen Örebro utfärdade 2011 ett föreläggande (282-874-2011) med flertalet brister på hållning av flera djurslag. En av bristerna avsåg takhöjden för häst. Det hade vid tidigare kontroller framkommit att nya boxar skulle byggas. Då detta inte hade skett meddelades ett föreläggande. 2013 utfärdades ett föreläggande (282-8493-2012) angående två brister varvid en var för låg takhöjd. I föreläggandet framgick att takhöjden var 2,18 m men skulle varit 2,52 samt 2,25 m om lagstiftningen hade följts. Länsstyrelsen bedömde att en avvikelse på 34 cm inte kunde ses som en mindre avvikelse.

Länsstyrelsen Östergötland meddelade 2011 ett förbud (282-2326-2010) till person att, bland annat, hålla hästar över 1,49 m i mankhöjd i sitt stall med 2,23 m i takhöjd. Personen höll fem hästar med mankhöjden runt 1,60 m vilket skulle behöva en takhöjd på 2,40 m för att följa kraven i föreskrifterna. Det fanns alltså en avvikelse på 17 cm. I Östergötland 2012 utfärdades ett föreläggande (282-7806-2011) där den högsta hästen var 1,60 m med en takhöjd på 1,82 m till bjälke samt 1,97 m till taket. Det förelåg alltså en avvikelse på 58 cm till bjälke samt 43 cm till taket. Länsstyrelsen i Östergötland meddelade 2013 ett

föreläggande och förbud (282-8799-2012) innehållande flera brister till en person. Personen höll 7 hästar i ett stall med 2,25-2,40 m i takhöjd samt 0,1 m lägre vid uppbindningsplatsen. Den högsta hästens mankhöjd var 1,60 m. Detta innebar en avvikelse på 15-0 cm samt en avvikelse på 25 cm vid uppbindningsplatsen.

2011 meddelade länsstyrelsen Värmland ett föreläggande (282-1348-11) angående flertalet brister gällande flera djurslag. En av bristerna var att takhöjden i stallet samt i baracken var för låg. Samma person meddelades ett nytt föreläggande (282-7054-2011) år 2012. I detta föreläggande framgår det att bland annat bristen angående takhöjden kvarstod vid en uppföljande kontroll. Ytterligare ett beslut (282-8065-2013) utfärdades till samma person år 2013. Detta beslut innefattade ett förbud att använda stallet och baracken, med för låg takhöjd, till hästhållning. Beslutet innefattade även ett föreläggande angående bland annat att hålla hästarna i enlighet med måttföreskrifterna. De aktuella måtten uppgavs inte i något av föreläggandena. 2012 utfärdade länsstyrelsen även ett förbud (282-7240-2012) till en annan person. Detta förbud berörde endast att inte hålla hästar i stall med för låg takhöjd, det aktuella stallet hade en takhöjd på 2,07 m.

Norrbottnen utfärdade 2013 ett föreläggande (282-4546-2013) till en person som bland annat hade för låg takhöjd i sin ligghall. Denna person fick senare samma år ett till föreläggande (282-12348-2013), då var takhöjden åtgärdad men på ett sätt som innebar en skaderisk. Samma år utfärdades även ett föreläggande (282-10013-2012) angående flera djurslag och punkter samt ett förbud med vite att bland annat använda ett stall till hästhållning med 2 m i takhöjd. Vitet låg på 5000 kr per person och stallplats. 2012 utfärdades även ett föreläggande (282-5127-2009) till en person med ett stall med en avvikelse på som mest 23 cm till en häst med 1,555 m i mankhöjd. Detta föreläggande överklagades även i förvaltningsrätten där det blev avslag (1521-12). Denna person hade även tidigare fått avslag på ansökan om dispens från takhöjdsföreskriften av Jordbruksverket.

Det föreläggande som utfärdades av länsstyrelsen Västernorrland år 2011 gick inte att erhålla till denna studie, då länsstyrelsen haft administrativa problem som medför att föreläggandet inte återfunnit. Föreläggandet (282-219-2013) som utfärdades 2013 gällde endast takhöjden som hade uppmätts till 1,92- 2,225 m. Personen hade vid kontroll uppgett att takhöjden skulle åtgärdas. Vid en uppföljande kontroll fanns att takhöjden inte var åtgärdad och därför utfärdades föreläggandet.

Länsstyrelsen Skåne meddelade 2011 ett föreläggande (282-8217-2011) som endast rörde takhöjd. Detta föreläggande rörde en avvikelse på upp till 20,5 cm till hästar upp till 165 cm i mankhöjd. Övriga förelägganden som meddelades detta året hade fler brister än enbart takhöjden. Det gavs föreläggande på grund av en avvikelse på 20 cm till hästar på 1,60 m (282-8308-2011), en avvikelse på 17,5 cm till mankhöjd 1,65 m (282-7380-2010) och det gavs ett föreläggande (282-6333-2011) utan angivna mått. Utöver dessa förelägganden meddelades ett föreläggande (282-10466-2010) till en person som inte förändrade takhöjden, och således meddelades ytterligare ett föreläggande (282-21878-2011) 2012. Måttavvikelsen uppmättes till minst 30 cm för lite vilket inte kunde ses som en mindre avvikelse. Det senare föreläggandet överklagades och togs upp i både förvaltningsrätten (1753-12) och kammarrätten (4849-12). Tre av föreläggandena (282-15077-2012, 282-21475-2011, 282-24304-2011) meddelade 2012 av Skånes länsstyrelse saknar måttangivelser. 2012 förelades en person då på grund av, bland annat, en takhöjd på 1,90 m samt en utomhusbox med takhöjden 1.50 m (282-8825-2012). En verksamhet

förbjöds att fortsätta med verksamheten och förelades på grund av bland annat för låg takhöjd (282-6521-2012). Takhöjden uppmättes till 1,90 m i sjukbox samt 2,10 m som lägst i övriga stallet. Det utfärdades även ett föreläggande (282-9075-2011) angående bland annat en takhöjd på 2 m som lägst till halvblod. 2013 utfärdade Skånes länsstyrelse ett föreläggande (282-16674-2013) som rörde flertalet punkter och djurslag. Takhöjden uppmättes till 2,15 m utan strö till hästar på 1,09 samt 1,47 m i mankhöjd.

Samtliga av föreläggandena och förbuden utfärdade av länsstyrelsen Stockholm hade fler brister än enbart takhöjden. Det utfärdades 2011 två förbud mot att använda en viss byggnad till hästhållning. Ett av förbuden (282-31334-2011) rörde en avvikelse på 62 cm i stall samt 11 cm i ligghall till hästar med mankhöjd upp till 1,48 m och det andra (282-17749-2010) rörde en avvikelse på 37,5 cm till hästar med en mankhöjd på 1,53 m. Föreläggandena under år 2011 rörde avvikelse på 40 cm till mankhöjd 170 cm (282-14957-2011), 12,5 cm till mankhöjd upp till 1,55 m (282-5085-2010) och upptill 14,5 cm till mankhöjd 1,65 m (282-2126-2010). I det sistnämnda föreläggandet angavs även att en byggnad med 1,75 m i takhöjd skulle göras oåtkomlig för hästarna. Det förelades personer på grund av byggnader med takhöjd 1,65 m (282-22608-2010), 2,12 m (282-1083-2011) samt under 2,2 m (282-443-2011). Ett av föreläggandena (282-1096-2011) under år 2011 saknar måttangivelser. 2012 förelades, av Stockholms länsstyrelse, en verksamhet som hade en avvikelse i takhöjd upp till 23 cm till hästar upp till 160 cm i mankhöjd (282-18904-2012). Ett föreläggande (282-33846-2011) rörde en takhöjd på under 2,2 m till shetlandspionyer. Två föreläggande (282-20129-2012, 282-38421-2011) år 2012 saknade måttangivelser. År 2013 utfärdades ett förbud (282-41841-2012) av Stockholms länsstyrelse att hålla hästar på en viss fastighet med en takhöjd på 1,91 samt 1,82 m utan strö. I flera av Stockholms förelägganden nämns att hästar riskerar att slå huvudet i taket om de till exempel blir irriterade på flugor.

År 2011 utfärdade länsstyrelsen Jönköping ett föreläggande (282-171-2011) som enbart angick takhöjden. Takhöjden i detta föreläggande var 2,2 m, mankhöjden på hästen som hölls där framgår inte i föreläggandet. Det utfärdades även förelägganden som berörde fler brister än takhöjden. Ett av dessa förelägganden (282-4073-2010) rörde takmåttan 1,7 m i ligghall samt 2 m i stall. I ett av de föreläggandena (282-2040-2011) framgår inte måtten på taket och hästen. Ett föreläggande (282-29-2010) gavs till en verksamhet med shetlandspionyer här uppmättes takhöjderna i ligghallarna till 1,4 m till 1,97 m och till 1,9 och 2 m i stallar. År 2011 utfärdades även två förelägganden (282-641-2011, 282-6380-2011) till samma person. Föreläggandena rörde bland annat en för låg takhöjd. Det första av föreläggandena till denna person överklagades i förvaltningsrätten (6501-11). Där avslogs överklagan då länsstyrelsen bedömdes ha fog för föreläggandet. Samma person meddelades även 2012 ett till föreläggande (282-629-2012) angående takhöjden. I detta föreläggande framgår att hästens öron befann sig i höjd med taket och att hästen hade slagit huvudet i taket när den blivit skrämmd. Utöver det föreläggandet meddelades ett till föreläggande (282-1285-2012) 2012. Det föreläggandet berörde bland annat en takhöjd på 1,89-2,04 m till mankhöjden 1,65 m. Detta föreläggande överklagades i förvaltningsrätten (2555-12E) där överklagan avslogs. År 2013 meddelades ett föreläggande (282-4116-2013/284-4750-2013) till en verksamhet som bland annat hade för låg takhöjd i en ligghall. Det meddelades även två beslut (282-6618-12) angående samma stall till två olika personer. Den ena personen fick ett förbud att hålla sina hästar i stallet och den andra personen fick ett föreläggande att inte uppehålla den första personens hästar i stallet. Takhöjden i stallet uppmättes till 2,05 m till hästar med mankhöjd upp till 1,55 m.

År 2011 utfärdade länsstyrelsen Gävleborg ett föreläggande (282-221-2011) rörande flera djurslag och flera brister varvid en av bristerna var för låg takhöjd till häst. De aktuella måtten angavs ej i föreläggandet. Det utfärdades även samma år ett föreläggande (282-6862-2011) gällande att upphöra med att hålla hästar i en viss byggnad. Denna byggnad var på flera sätt bristfällig för hästhållning, bland annat på så vis att takhöjden uppmätte 1,94-2,1 m. 2013 utfärdades ett förbud (282-7033-2012) mot att hålla hästar i en viss byggnad. Takhöjden var 2 m till taket och runt 1,8-1,9 m vid bjälkar, i stallet hölls en A-samt en D-ponny. Det meddelades år 2013 sju föreläggande som innefattade flera brister än takhöjden. Två av dessa förelägganden (282-5505-2013, 282-6900-2013) var utfärdat till samma person, denna person hade en takhöjd på 2,05 och 2,2 m till hästar med mankhöjd 1,59-1,65 respektive 1,48 m. I de övriga av dessa förelägganden var takhöjd 2 m (282-289-2013), 2,1 m (282-8406-2013), 1,9-2 m (282-8828-2013) och i ett fall (282-2188-2013) uppmättes takhöjden till 1,8 samt 2 m till hästar med mankhöjd 1,6 m. Ett av föreläggandena (282-6832-2012) berör en takhöjd på 1,37 m till shetlandsponny, det framgår dock i föreläggandet att hästhållaren uppger att den låda som begränsade takhöjden redan är borttagen, vilket skulle innebära en takhöjd på 2,45 m.

10.3. Bilaga 3. Sammanfattning av domar i förvaltningsrätten

År 2011

Sex domar berörde Jordbruksverket som motpart. I samtliga domar är saken dispens från takhöjdsföreskriften, som Jordbruksverket har avslagit på grund av att inte särskilda skäl för dispens funnits. En av domarna (807-11) hade en avvikelse på 29 cm och finns närmare beskrivet i rättsfall i kammarrätten (4668-11). Alla överklaganden fick avslag i förvaltningsrätten av samma orsak. I ett fall (434-11) var vidare orsak till avslaget att takhöjden även efter en planerad ombyggnation skulle vara under minimikravet. Avvikelserna i fallen var 29,5 cm, 18 cm, 9,5 cm, 20 cm och 26-31 cm (434-11, 682-11, 1385-11, 4851-11, 8415-10). I vissa fall nämns att det kan röra sig om en mindre avvikelse men att det inte föreligger särskilda skäl för dispens.

Tre domar berörde Västra Götalands länsstyrelse som motpart. I samtliga domar överklagades länsstyrelsens beslut och i alla fallen avslogs överklagandet i den del gällande takhöjd. I ett fall (4727-11) hade länsstyrelsen förbjudit en person att hålla hästar i ett utrymme med bland annat bristande takhöjd. Takhöjden uppmättes till 2 m och mankhöjden till 1,5 m. Det framgick även att en häst vek öronen mot taket i utrymmet. Förvaltningsrätten bedömde att den aktuella takhöjden ”inverkade på hästens naturliga beteende” varför länsstyrelsen hade haft fog för sitt beslut. De andra fallen (7355-11, 13212-10) angick förelägganden med en avvikelse i takhöjd på som mest 47,5 cm samt 48 cm vilket, av förvaltningsrätten, bedömdes inte kunna utgöra mindre avvikelser.

Två domar berörde Uppsala länsstyrelse, i bägge fallen förbjöd länsstyrelsen hållande av häst i ligghallar med för låg takhöjd samt förelade andra brister. I det ena fallet (2536-10) uppmättes ligghallarna till 2,03 och 2,07 m i takhöjd. Hästhållaren menade att dess granne hade en likvärdig ligghall som var godkänd av länsstyrelsen. Förvaltningsrätten bedömde att länsstyrelsen hade fog för sin bedömning varför överklagandet avslogs. I det andra fallet (2525-10) förbjöds ett bolag och dess ägare med vite på 10000 kr samt 1000 kr per månad om de använde ligghall med för låg takhöjd. Takhöjden var i de aktuella ligghallarna 1,77 och 2,03 m. Förvaltningsrätten bedömde att samtliga punkter med vite i länsstyrelsens beslut skulle upphävas då vitet var utfärdat i en summa. Trots att det framgår enligt 3 § viteslagen att i fall där vite ”föreläggs flera personer gemensamt, skall ett särskilt belopp fastställas för var och en av dem.”

En dom (2447-10) berörde Örebros länsstyrelse som motpart. Länsstyrelsen godkände i efterhand en ombyggnation av stall med villkoret att hästar med mankhöjd över 1,45 m ej fick hållas i stallet, på grund av att taket uppmättes till 2,18 m. Hästhållaren ville hålla hästar med en mankhöjd på 1,48- 1,5 m. Förvaltningsrätten fann länsstyrelsens bedömning korrekt, överklagandet avslogs.

En dom (51-11) berörde Skånes länsstyrelse som motpart. Länsstyrelsen förbjöd hästhållning i stall med för låg takhöjd. Det aktuella stallet hade en takhöjd på 2,13 m. Det fanns även andra brister i stallmiljön vilket medförde att förvaltningsrätten ansåg att länsstyrelsens bedömning var riktig. Överklagandet avslogs, men datumet då bristerna skulle vara åtgärdade flyttades.

År 2012

Fyra domar berörde Jordbruksverket, en av domarna (1264-12) berörde en verksamhet och gick vidare till kammarrätten (3211-12). De andra tre domarna gällde överklagan på avslag

på dispensansökan gällande takhöjden, samtliga överklaganden fick avslag. Ett av fallen (1690-12) berörde takhöjden 2,15 m till mankhöjd 1,4 m. Samma personer hade tidigare fått ett överklagande avslaget i förvaltningsrätten där de överklagade länsstyrelsen i Stockholms beslut (27777-10). Förvaltningsrätten dömde att det inte ansågs troligt att en ny anläggning skulle vara byggd inom rimlig tid, varför även detta överklagande avslogs. Ett fall (5075-11) berörde en ligghall med för låg takhöjd till shetlandsponnyer med en mankhöjd på under 1 m. Förvaltningsrätten bedömde att det inte fanns särskilda skäl för dispens. I det sista fallet (6502-11) var takhöjden 2,15 m till mankhöjd 1,55- 1,65 m, detta bedömdes inte kunna utgöra varken en mindre avvikelse eller särskilda skäl för dispens. I flera av domarna nämns det att undantag på grund av särskilda skäl ska användas restriktivt.

Tre domar hade Västra Götalands länsstyrelse som motpart. I två av fallen hade föreläggande utfärdats på grund av, bland annat, för låg takhöjd. I ena fallet (4115-12) avvek takhöjden 18 cm som mest (samt 38 cm i ett stall som enligt uppgift inte skulle användas mer), förvaltningsrätten dömde att dessa 18 cm kunde godtas som mindre avvikelse. Både denna och andra punkter upphävdes därmed medans överklagandet avslogs i andra delar. I andra fallet (16567-11) nämns inte de aktuella måtten. Länsstyrelsen medger i detta fall att vissa punkter borde upphävas efter att vidare information om ventilationen framhållits. Dock fasthöll länsstyrelsen att bristen angående att hästen hölls ensam fortfarande borde föreläggas. Förvaltningsrätten biföll dock överklagandet i alla delar. I ett fall (3695-12) hade länsstyrelsen förelagt en brist, denna brist var att takhöjden uppmättes till 2,14 m till hästar med mankhöjd upp till 1,6 m. Detta bedömdes inte kunna utgöra en mindre avvikelse vilket innebar att överklagandet avslogs.

Två domar berörde Stockholms länsstyrelse, två av domarna berörde överklagan på föreläggande angående flertalet punkter. I ena fallet (7973-11) var avvikelsen i takhöjd 13 cm, detta bedömdes inte utgöra en mindre avvikelse då flera brister påvisats. I det andra fallet (14477-11) hade en verksamhet en avvikelse i takhöjd på 40 cm. Verksamheten hade tidigare fått avslag på ansökan om dispens från takhöjdsföreskriften av Jordbruksverket. Förvaltningsrätten bedömde att länsstyrelsen hade haft fog för sin bedömning och överklagandet avslogs därför.

Två domar berörde Skånes länsstyrelse som motpart. En av domarna (1753-12) gällde en mindre avvikelse på minst 30 cm och överklagades vidare till kammarrätten (4849-12) I andra fallet (10476-11) hade länsstyrelsen förelagt att hästhållaren inte fick hålla hästar över 1,55 m i mankhöjd i ett utrymme med 2,24 m i takhöjd samt att inte hålla hästar med en mankhöjd över 1,3 m i ett utrymme med takhöjd 2,0 m. Förvaltningsrätten fann att länsstyrelsen på så vis redan hade godtagit mindre avvikelse och att det inte fanns skäl att godta ytterligare avvikelse än vad som gjorts. Överklagandet fick därför avslag.

Två domar berörde Jönköpings länsstyrelse som motpart. I bägge fallen hade länsstyrelsen utfärdat föreläggande på grund av, bland annat, takhöjden och i båda fall bedömdes länsstyrelsen haft fog för beslutet och därför avslogs överklagandena. Takhöjden var i ena fallet (2555-12E) 1,89-2,0 m till hästar med mankhöjd upp till 1,65 m och i andra fallet (6501-11) mättes takhöjden till 2,3 m och mankhöjden till 1,53 m.

En dom (1743-11) berörde Värmlands länsstyrelse som motpart. Länsstyrelsen hade förelagt en person på grund av bland annat avvikelse i takhöjd på 21,5 respektive 41 cm,

förvaltningsrätten bedömde att djurmiljön hade brister varför avvikelse inte kunde godtas, därför avslogs överklagandet.

En dom (1521-12) berörde Norrbottens länsstyrelse som motpart. Länsstyrelsen hade förelagt en person på grund av en avvikelse på 8-23 cm i takhöjd. Förvaltningsrätten framförde att detta inte kunde utgöra mindre avvikelse och att hästhållaren hade varit medveten om bristen under ett längre tag, därför avslogs överklagan.

En dom (4210-11) berörde Västmanlands länsstyrelse som motpart. Länsstyrelsen hade förelagt en person att bland annat tillse att hästarna fick tillgång till ligghall med bland annat tillräcklig takhöjd. Hästarna hade vid kontrollen tillgång till en presenning med takhöjd 2,2 m, den högsta hästen uppmättes till 1,6 m i mankhöjd. Länsstyrelsen bedömdes ha haft fog för sitt beslut och därmed avslogs överklagandet.

År 2013

Två domar berörde Jordbruksverket som motpart. I båda fallen överklagades avslag på ansökan om dispens från takhöjdsföreskriften. I ett fall (2760-12) var takhöjden 2,1 m och det hölls hästar med mankhöjd upp till 1,6 m. Förvaltningsrätten bedömde, i enlighet med Jordbruksverket, att särskilda skäl för dispens inte förelåg och därför avslogs överklagandet. Samma hästhållare var även samma år klagande i förvaltningsrätten mot Västra Götaland (3392-12). I det andra fallet (4692-12) var takhöjden enligt de klagande 2,2 m (men enligt länsstyrelsen 2,0-2,3 m) och mankhöjden på hästarna 1,56-1,66 m. Även detta överklagande avslogs då inte särskilda skäl för dispens fanns. I domen uttalar sig Jordbruksverket om att det inte är särskilda skäl för dispens om man inte har råd eller tid att bygga om. Vidare menar de att särskilda skäl till exempel kan utgöras av att taket rasat på grund av väder, ombyggnation har påbörjats eller i vissa fall om det finns en "konkret plan för en höjning".

Fyra domar berörde Västra Götalands länsstyrelse som motpart. I två av fallen hade länsstyrelsen förbjudit, med vite, hållning av häst i utrymme med för låg takhöjd. I ena fallet (2269-13) låg vitet på 10000 kr/häst för att hålla hästar över en meter i takhöjd 2,1 och 2,16 m från golvet. Den högsta hästen som hölls i utrymmet vid kontrollen var 1,48 m i mankhöjd. Då det bedömdes att hästhållaren varit medveten om bristen ett längre tag och då det inte fanns skäl för undantag från bestämmelserna fann förvaltningsrätten att överklagandet skulle avslås. I det andra fallet (3267-13E) låg vitet på 5000 kr per häst. Takhöjden uppmättes till 2,1 m och den högsta hästen var 1,6 m i mankhöjd. Det fanns att djurmiljön inte var god samt att djurhållningen inte kunde säkerhetsställas som god varför överklagandet avslogs. I två av fallen hade länsstyrelsen förelagt personer på grund av för låg takhöjd. I ena fallet (13284-12) bedömdes djurhållningen vara god förutom att takhöjden var 2,18 m och den högsta hästen var mellan 1,6-1,65 m i mankhöjd. Detta bedömdes, av förvaltningsrätten, påverka hästen i för stor utsträckning för att vara godtagbart. Men då hästhållaren gjort sig av med den högsta hästen upphävdes föreläggandet. I andra fallet (3392-12) avvek takhöjden med 30 cm. Då det inte var fastställt att det endast gällde en period bedömdes detta inte kunna utgöra en mindre avvikelse varför överklagandet avslogs.

Det utfärdades även ytterligare en dom (12375-12) som inte angick takhöjden men där den, av Hallands länsstyrelse, godtagna takhöjden nämns. Länsstyrelsen hade godtagit en takhöjd på 2,07 m till häst med mankhöjd 1,18 m.

10.4. Bilaga 4. Sammanfattning av domar i kammarrätten

Två av domarna berörde Jordbruksverket som motpart. I en av domarna var den klagande en verksamhet och i den andra en privatperson. I fallet (4668-11) med privatpersonen hade denne sökt dispens från takföreskriften hos Jordbruksverket som avslagit ansökan, varpå hästhållaren överklagade beslutet. Takhöjden var 2,23 m till hästar med mankhöjd 1,68 m. Hästhållaren menar att hästar hade hållits i det aktuella stallet i 20 år utan att några incidenter hade skett samt att djurmiljön i övrigt var god. Både i förvaltningsrätten och i kammarrätten fanns det, i enlighet med Jordbruksverket, att inte särskilda skäl för dispens förelåg och därför avslogs överklagandena. I den andra domen (3211-12) var det en verksamhet som sökte dispens från takhöjdsföreskriften, efter att länsstyrelsen i Östergötland hade begränsat verksamheten att endast hålla hästar med en mankhöjd upp till 1,53 m. I det aktuella stallet var takhöjden 2,2-2,3 m och det hölls hästar med mankhöjd mellan 1,55-1,65 m. I förvaltningsrättsdomen framgår att verksamheten planerade att bygga ny ridanläggning, men då inte kommunen hade tagit något beslut i frågan fick överklagandet avslag. Däremot fattade kommunen ett beslut om finansiering innan fallet kom upp i kammarrätten. Detta medförde att kammarrätten bedömde att verksamheten hade särskilda skäl för dispens. Överklagandet bifölls därmed och en tidsbegränsad dispens utfärdades till verksamheten.

Två av domarna berörde Skånes länsstyrelse. I den ena domen (6902-10) utgjorde länsstyrelsen klagande angående en punkt, i ett föreläggande, berörande takhöjden i en ligghall. Takhöjden uppmättes vid lägsta byggnadsdetalj till 1,8 m till mankhöjd 1,41 m. Personen som förelagts överklagade beslutet i förvaltningsrätten där punkten angående takhöjden bifölls. Detta då det i ett uttalande av en veterinärmedicinsk doktor framgick att takhöjden varken påverkade hästarnas välbefinnande eller ökade skaderisken. Denna punkt överklagade länsstyrelsen i kammarrätten. Länsstyrelsen menade att den aktuella ligghallen byggdes 2009 och kunde därmed inte innefattas av 3 kap. 2 § L101 som begränsar godtagandet av mindre avvikelser till stall byggda före 1 augusti 2007. Kammarrätten bedömde i enlighet med länsstyrelsen att ligghallen inte var ett "befintligt stall" när den aktuella föreskriften trädde i kraft och kunde därmed inte innefattas av föreskriften angående mindre avvikelser. Även i den andra domen (4849-12) var länsstyrelsen klagande. Länsstyrelsen hade förelagt en person som hade en avvikelse på minst 30 cm i takhöjd. Personen överklagade beslutet och framförde att de hästar som hölls hade mankhöjd mellan 1,6-1,7 m och takhöjd var 2,16-2,29 m, vilket personen menade utgjorde en mindre avvikelse. Länsstyrelsen framförde bland annat att den högsta hästens öron rörde vid taket när hästen stod upprätt. Förvaltningsrätten biföll överklagandet och godtog därmed takhöjden som mindre avvikelse. Till grund för sin bedömning framförde förvaltningsrätten att hästarna var välskötta, hade bott i det aktuella stallet väldigt länge samt att de aldrig hade skadat sig på takhöjden. Länsstyrelsen överklagade denna dom och fick bifall i kammarrätten. Här framgick att en avvikelse på 30 cm inte kunde utgöra en mindre avvikelse vilket innebar att länsstyrelsen hade haft fog för förelägandet.

En dom (3740-12) berörde Värmlands länsstyrelse som motpart. Länsstyrelsen godkände en förprovning av ombyggnad med villkor. Två av villkoren var att det inte fick hållas hästar över 1,6 m i den lilla ligghallen samt inte hållas hästar över 1,53 m i den stora ligghallen. Hästhållaren menade att byggnaderna hade takhöjder som tillät högre hästar än de villkorade. Länsstyrelsen menar att de angivna måtten bara var upplysningar utifrån de angivna måtten och inte villkor. Förvaltningsrätten avslår därför överklagandet. I kammarrätten bedöms det dock att måttangivelserna stod i en bilaga döpt "upplysningar"

men att de var villkor för godkännandet. Kammarrätten upphäver därför villkoren för den lilla ligghallen men inte villkoren för den stora ligghallen, där länsstyrelsen bedömdes ha fog för sitt beslut.

En av domarna (4913-10) berörde Stockholms länsstyrelse som klagande. Länsstyrelsen hade förbjudit hästhållning i ett stall bland annat på grund av att takhöjden 1,95 m och mankhöjden 1,55 m. I förvaltningsrätten upphävdes föreläggandet då det bedömdes att djurhållningen var god och takhöjden därmed utgjorde en mindre avvikelse. Länsstyrelsen överklagade domen till kammarrätten där överklagandet avslogs. Detta då förbudet inte hade föregåtts av föreläggande och var därmed en för ingripande åtgärd.

En dom (4878-10) berörde Hallands länsstyrelse som motpart. Länsstyrelsen avslog en persons ansökan för 16 § -tillstånd, då de bedömde att utrymmena inte uppfyllde kraven. Personen förelades även att åtgärda bristerna, varvid en brist var för låg takhöjd. Personen överklagade och anförde att stallet använts i 19 år och att det aldrig skett en olycka på grund av takhöjden. Vidare menade personen att takhöjden var 1,95-2,0 m tidigare, men efter att ströbäddarna mockats ut blev takhöjden 2,15-2,25 m. De största hästarna som hölls där var 1,57 och 1,59 m. Förvaltningsrätten bedömde att denna avvikelse inte kunde godtas som mindre avvikelse och att anläggningarna inte ansågs lämpliga för 16 § -tillstånd. I kammarrätten framkom bland annat att takhöjden från golvet uppmätts till 1,98-2,1 m (avvikelse på upp till 40,5 cm) och att Jordbruksverket avslagit ansökan om dispens för denna takhöjd (detta överklagades i förvaltningsrätten, mål nr. 682-11, men fick avslag). Kammarrätten biföll överklagandet vilket innebar att föreläggandet upphävdes och 16 § -tillstånd beviljades. Som skäl för bedömningen menade kammarrätten att hästarna bott i utrymmena en lång tid och därför var vana vid takhöjden samt att de aldrig skadat sig på takhöjden. Vidare menar kammarrätten att djurmiljön var god och att personen uppgett att hon så småningom skulle övergå till ponnyer i stallet.

Vid **Institutionen för husdjurens miljö och hälsa** finns tre publikationsserier:

- * **Avhandlingar:** Här publiceras masters- och licentiatavhandlingar
- * **Rapporter:** Här publiceras olika typer av vetenskapliga rapporter från institutionen.
- * **Studentarbeten:** Här publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5-30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

Vill du veta mer om institutionens publikationer kan du hitta det här:
www.slu.se/husdjurmiljohalsa

DISTRIBUTION:

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för veterinärmedicin och
husdjursvetenskap
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Health
Box 234
532 23 Skara
Tel 0511-67000
E-post: hmh@slu.se
Hemsida:
www.slu.se/husdjurmiljohalsa

*Swedish University of Agricultural Sciences
Faculty of Veterinary Medicine and Animal
Science
Department of Animal Environment and
P.O.B. 234
SE-532 23 Skara, Sweden
Phone: +46 (0)511 67000
E-mail: hmh@slu.se
Homepage:
www.slu.se/animalenvironmenthealth*
